

CEBRI/(ZORLA) KAYBEDİLMEME KARŞI BÜTÜN KİŞİLERİN KORUNMASI ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİ

(BM Genel Kurulunun 20/12/2006 tarih ve 61/177 sayılı kararıyla kabul edilmiş, ancak Kasım 2009 itibarıyla yürürlüğe girmemiştir)¹

Genel Kurul,

Birleşmiş Milletler Şartı çerçevesinde Devletlerin insan haklarına ve temel özgürlüklere evrensel ölçekte saygı gösterilmesini ve riayet

---

¹ “Cebri/(Zorla) Kaybedilmeye Karşı Bütün Kişilerin Korunması Uluslararası Sözleşmesi” (“BM/CKS/2006”) (“*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance*”), Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 61. Oturumu sırasında 20/12/2006 tarih ve 61/177 sayılı karar ile kabul edilmiş, ancak Kasım 2009 itibarıyla henüz yürürlüğe girmemiştir. Sözleşme (md.39) uyarınca yirminci onay yahut katılma belgesinin depo edilmesinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir. 30/11/2009 tarihi itibarıyla bu Sözleşmeyi 81 Devlet imzalamış ve 16 Devlet ise onaylama yahut katılma işlemlerini tamamlamıştır. Dolayısıyla, Sözleşmenin yürürlüğe girmesi için sadece 4 Devletin onay yahut katılması kalmıştır. Buradan hareketle bu Sözleşmenin 2010 yılı içinde yürürlüğe gireceğine kesin gözüyle bakılabilir.

30/11/2009 tarihi itibarıyla “BM/CKS/2006”yi onaylama yahut buna katılma işlemlerini tamamlayan Devletler şunlardır: Arnavutluk (08/11/2007); Arjantin (14/12/2007); Bolivya (17/12/2008); Küba (02/02/2009); Ekvator (20/10/2009); Fransa (23/09/2008); Almanya (24/09/2009); Honduras (01/04/2008); Japonya (23/07/2009); Kazakistan (27/02/2009 – katılma); Mali (01/07/2009); Meksika (18/03/2008); Nijerya (27/07/2009 – katılma); Senegal (11/12/2008); İspanya (24/09/2009) ve Uruguay (04/03/2009). Aynı tarih itibarıyla Türkiye bu Sözleşmeyi imzalamamış ve onaylamamış yahut katılma işlemi yapmamıştır.

“BM/CKS/2006”nin Türkçe çevirisi ilk kez bu derlemede yayınlanmaktadır. Bu çeviriye, Sözleşmenin normlarının kavranmasına yardımcı olmak ve konu üzerinde çalışacak olası araştırmacıların işini kolaylaştırmak amacıyla cebri kayıplara ilişkin uluslararası ve bölgesel diğer belgeler ile konuyla alakalı çeşitli BM belgelerinin ilgili normlarına yaptığımız atıf ve alıntılarını ekledik.

edilmesini geliştirme/(teşvik etme) ile yükümlü olduklarını akılda tutarak,

Evrensel İnsan Hakları Bildirisini² dikkate alarak,

Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesini³, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesini⁴ ve insan hakları, insancıl hukuk ve uluslararası ceza hukuku alanlarındaki ilgili diğer uluslararası belgeleri yeniden hatırlatarak,

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 18 Aralık 1992 tarih ve 47/133 sayılı karar ile kabul edilen Cebri/(Zorla) Kaybedilmeye Karşı Bütün Kişilerin Korunması Bildirisini⁵ de yeniden hatırlatarak,

---

² “**BM/CKS/2006**” Başlangıç bölümünün ikinci paragrafında göndermesi yapılan “**Evrensel İnsan Hakları Bildirisi**” (“**EİHB**”) (“*Universal Declaration of Human Rights*”), BM Genel Kurulunun 10/12/1948 tarih ve 217 A (III) sayılı kararıyla kabul ve ilan edilmiştir. “**EİHB**”nin tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisine bu derlemede yer verilmiştir.

³ “**BM/CKS/2006**” Başlangıç bölümünün üçüncü paragrafında göndermesi yapılan göndermesi yapılan “**Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi**” (“**ESKHS**”) (“*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*”), BM Genel Kurulu tarafından 16/12/1966 tarihinde 2200 A (XXI) sayılı Karar ile kabul edilmiş, 19/12/1966 tarihinde imzaya açılmış ve 03/01/1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. “**ESKHS**”nin tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisine bu derlemede yer verilmiştir.

⁴ “**BM/CKS/2006**” Başlangıç bölümünün üçüncü paragrafında göndermesi yapılan “**Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi**” (“**MSHS**”) (“*International Covenant on Civil and Political Rights*”), BM Genel Kurulunun 16/12/1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş, 19/12/1966 tarihinde imzaya açılmış ve 23/03/1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. “**MSHS**”nin tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisine bu derlemede yer verilmiştir.

⁵ “**BM/CKS/2006**” Başlangıç bölümünün dördüncü paragrafında göndermesi yapılan “**Cebri/(Zorla) Kaybedilmeye Karşı Bütün Kişilerin Korunması Bildirisi**” (“**BM/CKB/1992**”) (“*Declaration on the Protection of All Persons from Enforced Disappearance*”) BM Genel Kurulunun 18/12/1992 tarih ve 47/133 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. “**BM/CKB/1992**”nin tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisine bu derlemede yer verilmiştir.

Bir suç ve uluslararası hukukta tanımlandığı şekliyle belli şartlar altında bir insanlığa karşı suç oluşturan cebri/(zorla) kaybetmelerin fevkalade ağır/(ciddi) nitelik arz ettiğinin bilincinde olarak,

Cebri/(zorla) kaybetmeleri önlemeye ve cebri/(zorla) kaybetme suçundan bağımsızlığa/(cezadan masun tutulmaya) karşı mücadele etmeye kararlı olarak,

Her kişinin cebri/(zorla) kaybetmeye maruz bırakılmama hakkı olduğunu, (ve) mağdurların adalete ve giderime hak sahibi olduklarını düşünerek,

Herhangi bir mağdurun bir cebri/(zorla) kaybetmenin şartları ve kayıp kişinin akıbeti hakkında hakikati öğrenme hakkı, ve bu amaçla da bilgi talep etme, alma ve yayma hakkı bulunduğunu teyit ederek,

Aşağıdaki maddeler üzerinde anlaşmaya varmıştır:

Bölüm I

Madde 1

1. Hiç kimse cebri/(zorla) kaybetmeye maruz bırakılmayacaktır.
2. İster bir savaş hali, bir savaş tehdidi, isterse iç siyasal istikrarsızlık ya da herhangi bir başka kamusal tehlike hali olsun, her ne olursa olsun hiçbir koşul/(durum) cebri/(zorla) kaybetmeyi haklı göstermek/(meşrulaştırmak) üzere ileri sürülemez.⁶

⁶ “BM/CKS/2006” (md.1/2) hükmü, “BM/CKB/1992” (md.7) hükmüyle özdeştir ve “BM/CKB/1992” (md.2/1)’deki “Hiçbir Devlet, cebri/(zorla) kaybetme uygulamaları yapmayacak, bunlara izin vermeyecek ya da hoşgörü göstermeyecektir” hükmü. Ayrıca bkz., ADÖ Genel Kurulunun Brezilya’nın Belem do Para kentinde yapılan 24. olağan oturumunda 09/06/1994 tarihinde kabul edilip 28/03/1996 tarihinde yürürlüğe giren “**Kişilerin Cebri Kaybedilmeleri Hakkında Amerikalılararası Sözleşme**” (“*Inter-American Convention on the Forced Disappearance of Persons*”) (“**Ame.KCKS/1994**”) (md.1/a)’daki “Olağanüstü rejimlerde yahut bireysel güvencelerin askıya alındığı hallerde bile, kişilerin cebri kaybedilmeleri şeklindeki uygulamaları yapmamayı, buna izin vermemeyi ya da hoşgörü göstermemeyi taahhüt ederler” hükmü ile, “**Ame.KCKS/1994**” (md.X)’un birinci cümle hükmü: “Savaş hali, savaş tehdidi, iç siyasal istikrarsızlık ya da herhangi bir başka kamusal tehlike

Madde 2⁷

Bu Sözleşmenin amaçları bakımından “cebri/(zorla) kaybetme” ifadesi, (kayıp kişinin), Devlet görevlileri/(ajanları) tarafından ya da Devletin verdiği yetki, destek ya da onayı ile hareket eden kişiler yahut kişiler grubu tarafından gözaltına alınması, tutuklanması, kaçırılması yahut herhangi bir başka biçimde özgürlükten yoksun bırakılması ve bunu takiben, kayıp kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılmış olduğunun teyit/(kabul) edilmemesi yahut akıbeti ya da nerede bulunduğu konusunda açıklama yapılmaması suretiyle bu kişinin hukukun koruması dışında bırakılması olarak anlaşılmaktadır.⁸

hali gibi istisnai haller, hiçbir biçimde kişilerin cebri kaybedilmelerini haklı göstermek üzere ileri sürülemez” hükmü ve, yasadışı infazlar için öngörölmüş şekliyle, BM Genel Kurulunun 15/12/1989 tarih ve A/RES/44/162 sayılı ve “Adaletin yürütümünde insan hakları” (“*Human rights in the administration of justice*”) başlıklı Kararı (madde 3) ile onaylanan “**Yasadışı İnfazların Önlenmesi ve Soruşturulması Hakkında İlkeler**” (“*Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extra-Legal, Arbitrary and Summary Executions*”) (bundan böyle, “**Yasadışı İnfazların Önlenmesi İlkeleri/1989**” olarak gösterilecektir) (İlke 1)’in birinci paragrafı ikinci cümle hükmü: “Savaş hali ya da savaş tehlikesi, iç siyasal istikrarsızlık ya da herhangi bir başka kamusal tehlike hali dahil olmak üzere istisnai/(olağanüstü) şartlar, bu tür infazları meşrulaştırmak/(haklı göstermek) üzere ileri sürülemez.”

⁷ “**BM/CKS/2006**” (md.2) hükmüne gönderme yapan norm için bkz., aşağıda (md.20/1).

⁸ “**BM/CKS/2006**” (md.2) hükmünü karşılaştırınız:

1) “**BM/CKB/1992**” Başlangıç bölümünün üçüncü paragrafı hükmü: “Birçok ülkede, çoğu kez sürekli biçimde cebri/(zorla) kaybetmelerin vuku bulmasından; yani, kişilerin, çeşitli kuruluşlardaki/(birimlerdeki) ya da düzeylerdeki Hükümet görevlileri tarafından, ya da Hükümet namına yahut Hükümetin doğrudan ya da dolaylı desteği, rızası/(oluru) yahut onayı ile hareket eden örgütlü gruplar ya da özel kişiler tarafından gözaltına alınmaları, tutuklanmaları ya da iradeleri hilafına kaçırılmaları yahut başkaca şekilde özgürlüklerinden yoksun bırakılmaları ve ardından da bunların akıbetleri ya da nerede buldukları konusunda açıklama yapılmaması yahut özgürlüklerinden yoksun bırakılmış olduklarının teyit/(kabul) edilmemesi suretiyle bu kişilerin hukukun koruması dışında bırakılmalarından derin endişe duyarak.” Ayrıca bkz., “**BM/CKB/1992**” (md.1/2)’nin birinci cümle hükmü: “Herhangi bir

Madde 3

Her Taraf Devlet, Madde 2’de tanımlanan ve Devletin verdiği yetki, destek ya da onay bulunmaksızın hareket eden kişiler yahut kişiler grubu tarafından işlenen fiiller hakkında soruşturma yapmak ve sorumluları adalet önüne çıkarmak üzere uygun/(gerekli) önlemleri alacaktır.

---

cebri/(zorla) kaybetme eylemi, buna maruz bırakılan kişileri hukukun koruması dışında bırakmaktadır...”

2) “Ame.KCKS/1994” (md.II) hükmü: “**Madde II** - Bu Sözleşmenin amaçları bakımından cebri kaybedilme, her ne şekilde olursa olsun, Devlet ajanları tarafından işlenen yahut Devletin izni, desteği ya da rıza göstermesi yoluyla kişiler ya da kişiler grubu tarafından gerçekleştirilen, ve bunu takiben, kaybedilen kişi hakkında bir bilginin bulunmaması yahut bu kişinin özgürlüğünden yoksun bırakıldığı hususunu teyit edecek ya da bu kişinin nerede bulunduğu hususunu açıklayacak bilgi verilmesinin reddedilmesi şeklinde açığa çıkan, ve dolayısıyla bu kişinin uygulanabilir olan hukuk yollarına ve usuli güvencelere başvurması olanağının engellenmesi sonucunu doğuran bir uygulama olarak, bir kişinin ya da kişilerin özgürlüğünden ya da özgürlüklerinden yoksun bırakılması tasarrufudur.”

3) BM Konferansı tarafından 17/07/1998 tarihinde Roma’da kabul edilen ve 01/07/2002’de yürürlüğe giren “**Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü**”/(**Roma Statüsü**) (“*Statute of the International Criminal Court*”) (bundan böyle, “**UCM Statüsü/1998**” olarak anılacaktır) (md.7/2)’nin (i) bendi hükmü: “...‘Kişilerin cebri kaybedilmesi’ ibaresi, kişilerin, bir Devlet ya da bir siyasal örgüt tarafından yahut bir Devletin ya da bir siyasal örgütün izin/(yetki) vermesi, desteği ya da onaylamasıyla gözaltına alınması, tutuklanması ya da kaçırılması ve bunu takiben, bu kişileri uzun bir zaman dönemi için kanunun/(hukukun) korumasından yoksun bırakmak kastıyla bunların özgürlüklerinden yoksun bırakıldıklarını teyit/(kabul) eden ya da akıbetlerinin yahut nerede bulduklarını açıklayan bilgi verilmesinin reddedilmesi anlamına gelir.”

Madde 4

Her Devlet, cebri/(zorla) kaybetmenin kendi ceza hukukunda bir suç olmasını/(olarak düzenlenmesini) temin etmek üzere gerekli önlemleri alacaktır.⁹

Madde 5

Yaygın ve sistematik cebri/(zorla) kaybetme pratiği, yürürlükte/(uygulanabilir) bulunan uluslararası hukukta tanımlandığı şekilde insanlığa karşı bir suç¹⁰ oluşturur ve yürürlükteki uluslararası hukuk çerçevesinde öngörüldüğü biçimde sonuçlarını doğuracaktır.¹¹

⁹ “**BM/CKS/2006**” (md.4) hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.3)’deki “Her bir Devlet, kendi yargı yetkisi altındaki herhangi bir ülkede/(toprakta) cebri/(zorla) kaybetme eylemlerini önlemek ve sona erdirmek üzere, etkili kanuni, idari, yargısal ya da diğer önlemleri alacaktır” hükmü ile (md.4/1)’deki “Bütün cebri/(zorla) kaybetme eylemleri, ceza kanunları çerçevesinde, bunların fevkalade/(aşırı) derecede ağır/(ciddi) niteliğini dikkate alan uygun/(gerekli) cezalarla cezalandırılabilir suçlar olacaktır” hükmü” ve **Ame.KCKS/1994**” (md.I/b,c) ve (md.III)’ün birinci paragraf hükümleri ile (md.IV)’ün birinci paragrafının birinci cümlesindeki “Kişilerin cebri kaybedilmesi oluşturan eylemler, her bir Taraf Devlette suç olarak kabul edilecektir” hükmü. Ayrıca “**BM/CKS/2006**” (md.4) hükmü bağlamında bkz., yasadışı infazlar için öngörülmüş şekliyle, “**Yasadışı İnfazların Önlenmesi İlkeleri/1989**” (İlke 1)’in birinci paragrafının birinci cümlesi.

¹⁰ “**BM/CKS/2006**” (md.5) hükmündeki “insanlığa karşı suç” unsuru bakımından karşılaştırınız:

1) “**BM/CKB/1992**” Başlangıç bölümünün dördüncü paragrafı hükmü: “Cebri/(zorla) kaybetmenin, hukukun üstünlüğüne, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı göstermeyi taahhüt etmiş herhangi bir toplumun en derin/(köklü) değerlerini zayıflattığını ve bu tür eylemlerin sistemli olarak uygulanmasının insanlığa karşı bir suç niteliğinde olduğunu düşünerek.” İlginç bir ayrıntı şudur ki, “**BM/CKB/1992**” Başlangıç bölümünün dördüncü paragrafında her ne kadar bu fiil sistemli uygulanması durumunda “insanlığa karşı bir suç” olarak nitelendirilmişse de, aynı Bildiri (md.1/1)’in birinci cümlesinde cebri/(zorla) kaybetme eylemi “insan onuruna yönelik bir suç” olarak nitelendirilmiştir.

2) “**BM/CKS/2006**” (md.5) hükmündeki “insanlığa karşı suç” unsuru bakımından karşılaştırınız, “**Ame.KCKS/1994**” Başlangıç bölümünün

Madde 6¹²

1. Her Taraf Devlet, ceza sorumluluğunu tesis etmek üzere en azından aşağıdaki gerekli önlemleri alacaktır:

(a) Bir cebri/(zorla) kaybetme fiilini işleyen, işlenmesi emrini veren, teşvik ya da tahrik eden, işlenmesine teşebbüs eden herhangi bir kişi, cebri/(zorla) kaybetme fiilinin bir faili/(işleyeni) (“*accomplice*”) ya da iştirak edenidir (“*participates*”),¹³

(b) Bir amir:

(i) Kendisinin etkili/(eylemlı) yetke/(otorite) ve denetimi altında bulunan astlarının bir cebri/(zorla) kaybetme suçunu işlemekte yahut işlemek üzere olduğunu bildiği, ya da bu durumu açıkça gösterir bilgiyi bilinçli olarak gözardı ettiği takdirde;

üçüncü paragrafındaki “Kişilerin cebri kaybedilmesinin, ...insanoğlunun kişiliğine yerleşik onuruna karşı çok büyük ve iğrenç bir suç oluşturduğu” (“*a grave and abominable offense against the inherent dignity of the human being*”) ve altıncı paragrafındaki “Kişilerin cebri kaybedilmelerine ilişkin sistemli uygulamanın, *insanlığa karşı işlenen bir suç (a crime against humanity)*” teşkil ettiği” hükümleri.

3) “**BM/CKS/2006**” (md.5) hükmündeki “insanlığa karşı suç” unsuru bakımından karşılaştırınız, “**UCM Statüsü/1998**” (md.7/1)’in (i) bendi hükmünde, “kişilerin cebri kaybedilmeleri” eylemleri “insanlığa karşı suçlar” (“*crimes against humanity*”) kategorisi altında tasnif edilmiştir. Dikkati çekelim ki, (md.7/1)’e göre, belirtilen ve aralarında “cebri kaybetmeyi” de içeren bir dizi eylemin “insanlığa karşı suç” teşkil etmesi için, “sivil halka yönelik olarak yaygın ve sistemli saldırı” şeklinde ve bu “saldırı kastıyla” işlenmesi gerekmektedir.

¹¹ “**BM/CKS/2006**” (md.5) hükmüne gönderme yapan norm için bkz., aşağıda (md.8).

¹² “**BM/CKS/2006**” (md.6) hükmüne göndermeyle bunu saklı tutan norm için bkz., aşağıda (md.22) birinci cümle.

¹³ “**BM/CKS/2006**” (md.6/1,a) hükmü bağlamında karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.6/2)’deki “Her Devlet, cebri/(zorla) kaybetme eylemine yönlendiren, izin/(yetki) veren ya da teşvik eden emirlerin yahut talimatların yasaklanmasını temin edecektir” hükmü.

(ii) Bir cebri/(zorla) kaybetme suçuyla ilgili faaliyetler üzerinde etkili/(eylemli) sorumluluğu bulunduğu ya da bu faaliyetleri kontrol etme erkini kullandığı takdirde;

(iii) Bir cebri/(zorla) kaybetme suçunun önlenmesi ya da bastırılması yahut bu konunun soruşturma ve kovuşturma amacıyla yetkili makamlar önüne götürülmesi için kendi erki sınırları içinde gerekli ve makul tüm önlemleri almadığı takdirde;

(c) Yukarıdaki alt-paragraf (b) hükmüne hanel gelmeksizin, bir askeri kumandana yahut bir askeri kumandan olarak etkili/(eylemli) biçimde tasarrufta bulunan bir kişiye ilgili uluslararası hukuk çerçevesinde daha yüksek sorumluluk standartlarının uygulanabilir bulunduğu hallerde.

2. Mülki/(sivil), askeri ya da diğer herhangi bir kamusal/(resmi) makamın hiçbir emri ya da talimatı, bir cebri/(zorla) kaybetme suçunu meşrulaştırmak/(haklı göstermek) üzere ileri sürülemez.¹⁴

Madde 7

1. Her Taraf Devlet, suçun ağırlığını dikkate alarak, cebri/(zorla) kaybetme suçunu uygun cezalarla cezalandırılabilir olmasını temin edecektir.¹⁵

2. Her Taraf Devlet aşağıdaki hususları düzenleyebilir:

¹⁴ “**BM/CKS/2006**” (md.6/2) hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.6/1)’in birinci cümle hükmü ve, yasadışı infazlar için öngörölmüş şekliyle, “**Yasadışı İnfazların Önlenmesi İlkeleri/1989**” (İlke 19)’un birinci cümle hükmü: “Yukarıdaki İlke 3 hükmüne hanel gelmeksizin, bir amirin ya da bir kamu makamının emri, yasadışı, keyfi ya da acele infazları meşrulaştırmak/(haklı göstermek) üzere ileri sürülemez.”

¹⁵ “**BM/CKS/2006**” (md.7/1) hükmünü karşılaştırınız, “**Ame.KCKS/1994**” (md.I/b)’deki Taraf Devletler “Kendi yargı yetki alanları içinde, kişilerin cebri kaybedilmeleri suçunu işleyen yahut bu suçu işlemeye teşebbüs eden kişileri ve suçun işlenmesine katılan ya da yardımcı olanları cezalandırmayı taahhüt ederler” hükmü ile (md.III)’ün birinci paragrafının birinci cümle hükmü: “Taraf Devletler, kendi anayasalarında öngörölen usuller uyarınca, kişilerin cebri kaybedilmelerini bir suç olarak tanımlamak ve bu vahim suçun ağırlığına uygun nitelikteki bir cezayı da düzenlenmek bakımından gerekli türdeki yasal önlemleri almayı üstlenirler.”

(a) Bir cebri/(zorla) kaybetme (filinin) işlenmesine katılmış olup da, özellikle kayıp kişinin canlı olarak bulunmasına yahut cebri/(zorla) kaybetme vakalarının netlik kazanmasının mümkün kılınmasına yahut bir cebri/(zorla) kaybetme (fiili) failinin tespit edilmesine etkili/(eylemli) şekilde katkıda bulunan kişiler için (öngörülecek) hafifletici şartları;¹⁶

(b) Diğer cezai usullere halel gelmeksizin, bilhassa kayıp kişinin ölmesi yahut gebe kadınlara, küçüklere, özürlü kişilere ya da özellikle korunmasız/(mağdur ediebilir) durumdaki diğer kişilere yönelik bir cebri/(zorla) kaybetme (filinin) işlenmesi halleri için (öngörülecek) ağırlaştırıcı şartları.

Madde 8

Madde 5 hükmüne halel gelmeksizin,

1. Cebri/(zorla) kaybetme (suçu) bağlamında zamanaşımı süre sınırı uygulayan bir Taraf Devlet, ceza yargılamasında söz konusu zamanaşımı süre sınırının aşağıdaki şekilde olmasını temin etmek üzere gerekli önlemleri alacaktır:

(a) Sürenin uzun tutulması ve bu suçun fevkalade ağır/(ciddi) niteliği ile orantılı olması;¹⁷

¹⁶ “**BM/CKS/2006**” (md.7/2)’nin (a) bendinde geçen “hafifletici şartlar” bağlamında karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.4/2)’deki “Cebri/(zorla) kaybedilme eylemlerine katılmış olup da mağdurların sağ olarak teslim edilmesine yardımcı olan ya da cebri/(zorla) kaybedilme vakalarının açığa çıkarılmasına katkıda bulunacak bilgileri gönüllü olarak sağlayan kişiler hakkında, ulusal mevzuatta cezayı hafifletici şartlar öngörülebilir” hükmü ile “**Ame.KCKS/1994**” (md.III)’ün ikinci paragrafı hükmü: “Taraf Devletler, mağdurun canlı olarak yeniden ortaya çıkmasına ya da cebri kaybedilen kişinin akıbetine ışık tutacak bilgi sağlanmasına yardımcı oldukları takdirde, cebri kaybetme oluşturan eylemlere katılan kişiler hakkında cezayı hafifletici sebepleri öngörebilirler.”

¹⁷ “**BM/CKS/2006**” (md.8/1,a) hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.17/3)’deki “Cebri/(zorla) kaybetme eylemlerine ilişkin zaman aşımı süreleri mevcut olduğu takdirde, bu süreler uzun ve suçun fevkalade/(aşırı) derecede ağır niteliğiyle orantılı olacaktır” hükmü. Ayrıca bkz., “**BM/CKB/1992**” (md.17/2)’deki “Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi Madde 2’de öngörülen hukuk yolları artık etkili olmadığı takdirde, bu hukuk yolları yeniden

(b) Cebri/(zorla) kaybetme suçunun süregiden/(mütemadi) niteliğini¹⁸ dikkate alarak, zamanaşımı süresinin cebri/(zorla) kaybetme suçunun sona ermesinden itibaren başlaması.

2. Her Taraf Devlet, cebri/(zorla) kaybetme mağdurları bakımından (suçun) zamanaşımı süresi içinde/(sırasında) etkili bir hukuk yolu/(yoluna başvurma) hakkını güvence altına alacaktır.

Madde 9

1. Her Taraf Devlet, aşağıdaki hallerde cebri/(zorla) kaybetme suçunu üzerinde yargılama yapmaya dair yetkisini belirlemek üzere gerekli önlemleri alacaktır:¹⁹

(a) Suç kendi yargı yetkisi altındaki herhangi bir toprakta/(ülkede) yahut o Devlet üzerine tescilli/(kayıtlı) bir deniz ya da hava aracında işlenmiş olduğunda;

(b) Suçun faili olduğu ileri sürülen kişi kendi vatandaşlarından biri olduğunda;

---

oluşturulana dek cebri/(zorla) kaybetme eylemlerine ilişkin zaman aşımı süreleri duracaktır” hükmü. Ayrıca “**BM/CKS/2006**” (md.8/1,a) hükmünü karşılaştırınız, “**Ame.KCKS/1994**” (md.VII)’nin birinci paragrafındaki “Kişilerin cebri kaybedilmelerine ilişkin ceza kovuşturması ve bu suçu işleyen kişiye yargı makamlarınca verilecek ceza, yasal zaman aşımı sınırlamalarına tabi olmayacaktır” ve ikinci paragrafındaki “Bununla birlikte, üstteki paragrafın içerdiği koşulun uygulanmasını engeller nitelikli bir temel kural bulunmakta ise, zaman sınırlaması, muhatap o Taraf Devletin iç hukukunda en ağır suçlar için uygulanan zaman sınırlamasına eşit olacaktır” hükümleri.

¹⁸ “**BM/CKS/2006**” (md.8/1,b)’de geçen suçun “süre giden/(mütemadi) niteliği” bağlamında karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.17/1)’deki “Cebri/(zorla) kaybetme oluşturan eylemler, kaybolmuş kişilerin akıbetini ve nerede olduklarını failler gizlemeye/(saklamaya) devam ettiği ve bu olgular açıklığa kavuşturulmamış olarak kaldığı sürece, süre giden/(mütemadi) bir suç olarak mütalaa edilecektir” hükmü ve “**Ame.KCKS/1994**” (md.III)’ün birinci paragrafının ikinci cümlesindeki “Bu suç, mağdurun yazgısı ya da nerede bulunduğu hususları belirlenemediği sürece devam eden ya da süreklilik arz eden/(mütemadi) bir suç sayılacaktır” hükmü.

¹⁹ “**BM/CKS/2006**” (md.9/1) hükmüne gönderme yapan norm için bkz., aşağıda (md.10/2) ve (11/2).

(c) Cebri/(zorla) kaybedilen kişi kendi vatandaşlarından biri olduğunda ve o Taraf Devlet bunun/(bu yargılamanın) uygun olduğunu düşündüğünde.

2.²⁰ Keza, her Taraf Devlet, bu suçun faili olduğu ileri sürülen kişi kendi yargı yetkisi altındaki herhangi bir toprakta/(ülkede) bulunup da, uluslararası yükümlülükleri uyarınca bu suçun faili olduğu ileri sürülen kişiyi bir başka Devlete iade yahut teslim etmediği yahut yargı yetkisini tanımış bulunduğu bir uluslararası ceza mahkemesine teslim etmediği takdirde, cebri/(zorla) kaybetme suçu üzerinde yargılama yapmaya dair yetkisini belirlemek üzere de gerekli önlemleri alacaktır.²¹

3. Bu Sözleşme, ulusal hukuk uyarınca icra edilebilecek herhangi bir ek ceza yargılama yetkisini dışarıda bırakmamaktadır.

Madde 10

1. Bir cebri kaybetme suçunu işlemiş olduğundan şüphelenilen bir kişi ülkesinde bulunan herhangi bir Taraf Devlet, sağlanan bilgiyi değerlendirmesinin ardından koşulların bunu haklı kıldığı hususunda ikna olması üzerine, bu şüpheliyi gözaltına alacaktır yahut bu şüphelinin hazır bulunmasını temin etmek üzere gerekli diğer yasal önlemleri alacaktır. Gözaltı ve diğer yasal önlemler o Taraf Devletin hukukunda öngörüldüğü biçimde olacaktır; ancak bunlar söz konusu kişinin ceza,

---

²⁰ “**BM/CKS/2006**” (md.9/2) hükmüne gönderme yapan norm için bkz., aşağıda (md.11/2).

²¹ “**BM/CKS/2006**” (md.9/2) hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.14)’deki “Belli bir Devletteki bir cebri/(zorla) kaybetme eylemini işlemiş olduğu ileri sürülen herhangi bir kişi, resmi bir soruşturma ile açığa çıkartılan olgular bunu gerektirdiği takdirde, yürürlükteki ilgili uluslararası anlaşmalar uyarınca bu kişi üzerinde yargılama yetkisini kullanmayı arzu eden bir başka Devlete iade edilmedikçe, kovuşturulması ve yargılanması amacıyla o Devletin yetkili sivil makamlarının önüne çıkartılacaktır. Bütün Devletler, kendi yargı yetkileri içindeki ya da kontrolleri altındaki yerde bulunup da bir cebri/(zorla) kaybetme eyleminden sorumlu olduğu zannedilen/(karinesi bulunan) bütün kişileri adalet önüne çıkarmak üzere başvurulabilecekleri/(mümkün) her türlü hukuka uygun ve gerekli tasarrufla bulunmalıdırlar” hükmü. Ayrıca, “**BM/CKS/2006**” (md.9/2) hükmünü karşılaştırınız, yasadışı infazlar için öngörülmüş şekliyle, “**Yasadışı İnfazların Önlenmesi İlkeleri/1989**” (İlke 18) hükmü.

teslim yahut iade edilmesi ile ilgili işlemlerde hazır bulunmasını temin etmek üzere gereken süreyle uygulanabilir.

2. Bu maddenin (1)'inci paragrafında anılan önlemleri almış olan bir Taraf Devlet, olguları tespit etmek üzere derhal bir ön araştırma ya da soruşturmalar yapacaktır. Bu Taraf Devlet, gözaltına alma/(tutuklama) ve gözaltına almayı/(tutuklamayı) haklı kılan/(gerektiren) şartlar dahil işbu maddenin (1)'inci paragrafı uyarınca almış bulunduğu önlemler, ve (vakada) yargı yetkisini kullanma niyetinde olup olmadığını da göstererek ön araştırmasının ya da soruşturmalarının sonuçları hakkında, madde 9'un (1)'inci paragrafında anılan Taraf Devletlere bildirimde bulunacaktır.

3. Bu maddenin (1)'inci paragrafı uyarınca gözaltına alınnan herhangi bir kişi uyruğu bulunduğu Devletin en yakındaki temsilcisiyle, yahut, eğer bu kişi devletsiz/(uyruksuz) bir kişi ise, mutat olarak ikamet ettiği Devletin temsilcisiyle derhal iletişim kurabilir.

Madde 11

1. Yargı yetkisine tabi ülkesinde bir cebri/(zorla) kaybetme suçunu işlemiş olduğu ileri sürülen bir kişi bulunan Taraf Devlet, kendi uluslararası yükümlülükleri uyarınca bu kişiyi bir başka Devlete iade yahut teslim etmediği, yahut yargı yetkisini tanımış bulunduğu bir uluslararası ceza mahkemesine teslim etmediği takdirde, kovuşturma yapılması amacıyla vakayı kendi yetkili makamlarına sunacaktır.²²

2. Bu makamlar, o Taraf Devletin hukuku çerçevesinde ağır/(ciddi) nitelikli herhangi bir olağa suça dair vaka bakımından geçerli olanla aynı tarzda/(usulle) karar alacaklardır. Madde 9'un (2)'nci paragrafında anılan vakalarda/(hallerde), kovuşturma ve hüküm için aranan/(gereken) kanıt standartları, madde 9'un (1)'inci paragrafında anılan vakalar iç uygulananlardan hiç bir biçimde daha az sıkı/(kesin) olmayacaktır.

3. Bir cebri/(zorla) kaybetme suçuyla bağlantılı olarak aleyhinde işlemler başlatılan herhangi bir kişinin, bu işlemlerin bütün aşamalarında adil muamele görmesi garanti edilecektir. Bir cebri/(zorla) kaybetme suçundan ötürü yargılanan herhangi bir kişi, yasayla

²² “**BM/CKS/2006**” (md.11/1) hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.14) hükmü. Ayrıca bkz., yukarıda “**BM/CKS/2006**” (md.9/2) altında verdiğimiz referans.

kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme ya da yargı yeri önünde bir adil yargılamadan yararlanacaktır.²³

Madde 12

1. Her Taraf Devlet, bir kişinin cebri/(zorla) kaybetmeye maruz bırakılmış bulunduğunu ileri süren herhangi bir bireyin, iddiaları derhal ve tarafsız şekilde inceleyecek ve, gereken hallerde, gecikmeksizin düzgün ve tarafsız bir soruşturma yapacak olan yetkili makamlara vakaya ilişkin olguları sunması/(rapor etmesi) hakkına sahip olmasını temin edecektir. Gereken hallerde, şikayetçinin, tanıkların, kayıp kişinin akrabalarının ve bunların savunma avukatının ve ayrıca soruşturmaya katılan kişilerin şikayet etmeleri yahut herhangi bir delil sunmalarından ötürü her türlü kötü muameleyle ya da sindirmeye karşı korunmalarını temin etmek üzere uygun önlemler alınacaktır/(adımlar atılacaktır).²⁴

²³ “**BM/CKS/2006**” (md.11/3) hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.16/2)’deki “Bu kişiler, yalnızca/(sadece) her Devlette yetkili olağan mahkemeler tarafından yargılanacaklardır, ve fakat herhangi bir başka özel yargı yeri, özellikle de askeri mahkemeler tarafından yargılanmayacaklardır” hükmü ile “**BM/CKB/1992**” (md.16/4)’deki “Bu tür eylemlerden sorumlu olduğu zannedilen/(karinesi bulunan) kişilerin, haklarındaki soruşturmanın ve bunun ardından gelebilecek kovuşturmanın ve yargılamanın bütün aşamalarında, Evrensel İnsan Hakları Bildirisinin ve yürürlükte bulunan ilgili diğer uluslararası anlaşmaların ilgili hükümleri uyarınca adil muamele/(işlem) görmeleri güvence altına alınacaktır” hükmü ve “**Ame.KCKS/1994**” (md.IX)’un birinci paragrafındaki “Kişilerin cebri kaybedilmeleri suçunu oluşturan eylemlerden sorumlu oldukları ileri sürülen kişiler, özellikle askeri yargılama olmak üzere tüm diğer özel yargılama yollarını dışlayacak şekilde, her bir Devletin sadece yetkili olağan yargı makamları tarafından yargılanabilirler” hükmü.

²⁴ “**BM/CKS/2006**” (md.12/1)’in ikinci cümle hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.13/3)’deki “Şikayetçi, avukatı, tanıklar ve soruşturmayı yürütenler dahil olmak üzere, soruşturmaya ilgili/(soruşturmaya katılan) tüm kişilerin kötü muameleyle, yıldırma/(sindirmeye) ya da misillemeye karşı korunmalarını temin edecek önlemler alınacaktır” hükmü ile “**BM/CKB/1992**” (md.13/5)’deki “Bir şikayette bulunulmasından ötürü ya da soruşturma işlemleri sırasında yapılan herhangi bir kötü muamele, yıldırmanın/(sindirmenin) ya da misillemenin yahut herhangi bir başka biçimdeki müdahalenin uygun/(gerekli) biçimde cezalandırılmasını temin etmek üzere önlemler alınacaktır” hükmü. Ayrıca “**BM/CKS/2006**” (md.18/2) hükmünü

2. Bir kişinin cebri kaybetmeye maruz bırakılmış olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunan hallerde, bu maddenin (1)'inci paragrafında anılan makamlar, orada resmi bir şikayet bulunmasa bile, bir soruşturma yapacaklardır.²⁵

3. Her Taraf Devlet, bu maddenin (1)'inci paragrafında anılan makamlar bakımından aşağıdaki hususları temin edecektir:

(a) Yaptıkları soruşturma ile ilgili belgelere ve diğer bilgiye erişim dahil olmak üzere, soruşturmanın etkili biçimde yürütülmesi için gerekli yetkilere ve kaynaklara sahip kılınmaları,²⁶

---

karşılaştırınız, işkencenin soruşturulması özeli bağlamında BM Genel Kurulunun 04/12/2000 tarih ve 55/89 sayılı Kararı ile kabul edilen “**İşkencenin ve Diğer Zalimane, İnsanlıkdışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezanın Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelenmesi Hakkında İlkeler**”(“*Principles on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*”) (bundan böyle, “**İşkencenin Soruşturulması ve Belgelenmesi İlkeleri/2000**”) (paragraf 3/b)'nin birinci cümle hükmü ve yasadışı infazlar için öngörölmüş şekliyle, “**Yasadışı İnfazların Önlenmesi İlkeleri/1989**” (İlke 15)'in birinci cümle hükmü.

²⁵ “**BM/CKS/2006**” (md.12/1-2) hükümlerini karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.13/1)'deki “Her Devlet, bir kişinin cebri/(zorla) kaybedilmeye maruz bırakıldığı bilgisine sahip olan ya da böyle bir iddiada bulunmakta bir meşru menfaati bulunan herhangi bir kimsenin, Devletin yetkili ve bağımsız bir makamına şikayette bulunması ve bu şikayetin söz konusu makam tarafından hemen, düzgün/(tam) ve tarafsız şekilde soruşturulması hakkını temin edecektir. Bir cebri/(zorla) kaybetme eyleminin işlenmiş olduğu kanaatini/(inancını) doğuran makul nedenlerin bulunduğu her zaman, bu hususta resmi bir şikayet bulunmasa bile, Devlet olayı hemen bu tür bir soruşturma yapması için söz konusu makama havale edecektir. Bu soruşturmayı kesmek ya da engellemek üzere hiçbir önlem alınmayacaktır” hükmü.

²⁶ “**BM/CKS/2006**” (md.12/3,a) hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.13/2)'deki “Her Devlet, yetkili makamın etkili bir soruşturma yapması için, tanıkları hazır bulunmaya/(getirtmeye) ve ilgili belgeleri vermeye/(ibraz) yükümlü tutma/(icbar etme) ve derhal olay mahalli ziyaretleri yapma yetkileri dahil olmak üzere, gereken yetkileri ve kaynakları haiz olmasını temin edecektir” hükmü ve, işkencenin soruşturulması için öngörölmüş şekliyle, “**İşkencenin Soruşturulması ve Belgelenmesi İlkeleri/2000**” (İlke 3/a) hükmü ile yasadışı infazlar için öngörölmüş şekliyle, “**Yasadışı İnfazların Önlenmesi İlkeleri/1989**” (İlke 10) hükmü.

(b) Gerekmesi halinde konuyu derhal/(ivedilikle) karara bağlayacak olan bir yargı makamının önceden vereceği yetkiyle, kayıp kişinin orada olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunan herhangi bir alıkoymaya yerine yahut herhangi bir başka yere girebilmeleri.

4. Her Taraf Devlet, bir soruşturma yürütülmesini engelleyen tasarrufları/(fiilleri) önlemek ve yaptırıma bağlamak üzere gerekli önlemleri alacaktır. Her Taraf Devlet, bilhassa bir cebri/(zorla) kaybetme suçunu işlemiş olduğundan şüphelenilen kişilerin, şikayetçi, tanıklar, kayıp kişinin akrabaları yahut bunların savunma avukatına yahut soruşturmaya katılan kişilere yönelik olarak baskı uygulamak yahut sindirme ya da misilleme fiillerine başvurmak suretiyle bir soruşturmanın ilerlemesi üzerinde etkide bulunabilecek bir konumda tutulmalarını/(kalmamalarını) temin edecektir.²⁷

Madde 13

1. Taraf Devletler arasında (suçluların/sanıkları) iade edilmesi amaçları bakımından cebri/(zorla) kaybetme suçu, bir siyasi suç yahut bir siyasi suçla bağlantılı bir suç yahut siyasi motifle işlenmiş bir suç olarak mütalaa edilmeyecektir. Dolayısıyla, böyle bir suçta dayanan bir iade talebi, tek başına sözü edilen bu nedenlerle/(gerekçelerle) reddedilemez.

2. Cebri/(zorla) kaybetme suçu, işbu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden önce Taraf Devletler arasında mevcut herhangi bir iade anlaşmasında iadeye tabi bir suç olarak dahil edilmiş şekilde mütalaa edilecektir/(işlem görecektir).

3. Taraf Devletler, cebri/(zorla) kaybetme suçunu, aralarında bilahare akdedebilecekleri herhangi bir iade anlaşmasında iadeye tabi bir suç olarak dahil etmeyi taahhüt ederler.

4. Bir Taraf Devlet iadeyi, aralarında iade anlaşması bulunmayan bir başka Taraf Devlettten gelen bir iade talebini almasını öngören bir anlaşmanın varolması koşuluna bağladığı takdirde, bu Taraf Devlet

---

²⁷ “BM/CKS/2006” (md.12/4)’ün ikinci cümle hükmünü karşılaştırınız, “BM/CKB/1992” (md.16/1)’deki “Yukarıdaki Madde 4’ün 1. paragrafında anılan herhangi bir eylemi işlemiş oldukları ileri sürülen kişiler, yukarıda Madde 13’de anılan soruşturma sırasında her türlü resmi görevlerinden alınacaklardır/(uzaklaştırılacaklardır)” hükmü.

cebri/(zorla) kaybetme suçu bağlamında iade için işbu Sözleşmeyi gerekli yasal dayanak olarak mütalaa edebilir.

5. İadeyi bir andlaşmanın mevcudiyetini koşuluna bağlamayan Taraf Devletler, cebri/(zorla) kaybetme suçunu kendi aralarında iadeye tabi bir suç olarak tanıyacaklardır/(kabul edeceklerdir).

6. Tüm vakalarda iade, özellikle iade için asgari ceza gereğine ilişkin şartlar ve kendisinden iade talep edilen Taraf Devletin iade talebini reddedebileceği nedenler yahut iade talebini belli koşullara tabi tutması dahil olmak üzere, kendisinden iade talep edilen Taraf Devletin hukukuyla/(mevzuatıyla) yahut uygulanabilir/(yürürlükteki) iade andlaşmalarıyla öngörülen koşullara tabi olacaktır.

7. Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, kendisinden iade talep edilen Taraf Devlet, söz konusu talebin o kişinin cinsiyeti, ırkı, dini, uyrukluğu, etnik kökeni, siyasi görüşleri yahut belli bir sosyal gruba mensubiyetinden ötürü o kişiyi kovuşturmak ya da cezalandırmak amacıyla yapılmış olduğuna, yahut iade talebine uyulması halinde sayılan bu nedenlerden herhangi birinden ötürü o kişinin zarar göreceğine inandıran sağlam nedenleri bulunduğu takdirde, o Taraf Devlet bakımından bir iade yükümlülüğü yükler şeklinde yorumlanmayacaktır.²⁸

Madde 14

1. Taraf Devletler, bir cebri/(zorla) kaybetme suçunun ceza yargılaması önüne getirilmesiyle bağlantılı olarak, yargılama işlemleri bakımından gerekli olup da ellerinde bulunan tüm delillerin sunulması dahil, birbirlerine en geniş ölçüde karşılıklı yasal/(adli) yardımı sağlayacaklardır.²⁹

²⁸ “**BM/CKS/2006**” (md.13/7) hükmünü karşılaştırdığımız, “**BM/CKB/1992**” (md.15)’teki “Bir kişinin, saikının önemi olmaksızın, yukarıdaki Madde 4’ün 1. paragrafında anılan türden fevkalade/(aşırı) derecede ağır/(ciddi) nitelikteki eylemlere katılmış bulunduğu kanaat getirmek/(inanmak) için nedenler bulunması olgusu, Devletin yetkili makamlarınca sığınma hakkı tanınıp tanınmayacağına dair karar verilirken dikkate alınacaktır” hükmü.

²⁹ “**BM/CKS/2006**” (md.14/1) hükmü bağlamında karşılaştırdığımız, “**BM/CKB/1992**” (md.2/2)’deki “Devletler, her türlü araçla/(yolla) cebri/(zorla) kaybetmeleri önlemeye ve ortadan kaldırmaya katkıda bulunmak üzere, ulusal ve bölgesel düzeylerde ve Birleşmiş Milletler ile işbirliği içinde tasarrufta bulunacaklardır.” Ayrıca bkz., “**Ame.KCKS/1994**” (md.I/c) hükmü ve, yasadışı

2. Bu tür karşılıklı yasal/(adli) yardımlaşma, özellikle kendisinden talepte bulunulan Taraf Devletin karşılıklı yasal/(adli) yardımlaşma talebini reddedebileceği nedenler yahut bu talebi belli koşullara tabi tutması dahil olmak üzere, kendisinden talepte bulunulan Taraf Devletin iç hukukuyla/(mevzuatıyla) yahut yürürlükteki karşılıklı yasal/(adli) yardımlaşma andlaşmalarıyla öngörülen koşullara tabi olacaktır.

Madde 15

Taraf Devletler, cebri/(zorla) kaybetme mağdurlarına yardım etmek amacıyla, ve kayıp kişilerin aranması, yerlerinin tespiti ve salıverilmelerinin temininde ve, ölüm durumunda ise, (mağdurları/maktulleri) gömülü oldukları yerden çıkarmak ve teşhis etmek ve cesetlerini (ailelerine) teslim etmekte birbirleriyle işbirliği yapacaklar ve birbirlerine en geniş ölçüde karşılıklı yardımı sağlayacaklardır.

Madde 16

1. Hiçbir Taraf Devlet, bir kişiyi, cebri/(zorla) kaybedilmeye maruz kalma tehlikesiyle karşılaşacağına inandırıcı sağlam nedenlerin bulunduğu bir başka Devlete sınırdışı etmeyecek, geri göndermeyecek/(sınırdan çevirmeyecek), teslim yahut iade etmeyecektir.³⁰

2. Bu tür nedenlerin bulunup bulunmadığını belirlemek için yetkili makamlar, uygulanabilir olan hallerde, ilgili Devlette yaygın, ağır ya da kitlesel insan hakları ihlallerine yahut uluslararası insancıl hukukun ciddi/(ağır) ihlallerine dair istikrarlı/(devam eden) bir uygulamanın

---

infazlar için öngörölmüş şekliyle, “Yasadışı İnfazların Önlenmesi İlkeleri/1989” (İlke 8)’in ikinci paragraf hükmü.

³⁰ “BM/CKS/2006” (md.16/1) hükmü bağlamında karşılaştırınız, “BM/CKB/1992” (md.8/1)’deki “Hiçbir Devlet, bir kişiyi, cebri/(zorla) kaybedilme tehlikesine maruz kalacağına inanmak için esaslı/(sağlam) nedenlerin bulunduğu bir başka Devlete sınırdışı etmeyecek, geri göndermeyecek ya da iade etmeyecektir” hükmü ve yasadışı infazlar için öngörölmüş şekliyle, “Yasadışı İnfazların Önlenmesi İlkeleri/1989” (İlke 5) hükmü.

mevcudiyeti dahil olmak üzere, konuyla alakalı tüm hususları dikkate alacaklardır.³¹

Madde 17

1. Hiç kimse gizli/(saklı) alıkoyma yerlerinde tutulmayacaktır.³²

2. Özgürlükten yoksun bırakma bağlamında Taraf Devletin diğer uluslararası yükümlülüklerine hanel gelmeksizin, her Taraf Devlet, kendi mevzuatında aşağıdaki hususları sağlayacaktır:

(a) Özgürlükten yoksun bırakma emirlerinin/(talimatlarının) hangi şartlar altında verileceğinin belirlenmesi;

(b) Özgürlükten yoksun bırakma emrini vermeye yetkili makamların gösterilmesi;³³

(c) Özgürlükten yoksun bırakılan herhangi bir kişinin, sadece/(münhasıran) resmi olarak tanınan ve denetlenen özgürlükten yoksun bırakma yerlerinde alıkonulmasının güvence altına alınması;³⁴

³¹ “**BM/CKS/2006**” (md.16/1) hükmü bağlamında karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.8/2)’deki “Bu tür nedenlerin mevcut olup olmadığının tespiti amacıyla yetkili makamlar, uygulanabilir bulunduğu takdirde, ilgili Devlette sürekli bir tarzda ağır, bariz ya da kitlesel insan hakları ihlallerinin mevcut olup olmadığı da dahil olmak üzere, ilgili bütün hususları dikkate alacaklardır” hükmü.

³² “**BM/CKS/2006**” (md.17/1) hükmüne gönderme yapan norm için bkz., aşağıda (md.20/1).

³³ “**BM/CKS/2006**” (md.17/2,a-b) hükümlerini karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.12/1)’deki “Her Devlet, kendi ulusal hukuku çerçevesinde, özgürlükten yoksun bırakma emri vermeye yetkili görevlileri gösteren, bu tür emirlerin verilebilecek olduğu koşulları belirleyen, ve herhangi bir alıkoyma işlemine dair bilgi vermeyi kanuni haklı neden bulunmaksızın reddeden görevliler için cezalar öngören kuralları oluşturacaktır” hükmü.

³⁴ “**BM/CKS/2006**” (md.17/2,c) hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.10/1)’deki “Özgürlüğünden yoksun bırakılmış herhangi bir kişi resmi olarak tanınmış bir alıkoyma/(nezarete tutma) yerinde tutulacaktır ve, ulusal hukuka uygun şekilde, alıkonulmasından hemen sonra bir yargısal makamın önüne çıkartılacaktır” hükmü ile “**Ame.KCKS/1994**” (md.XI)’in birinci paragrafındaki “Özgürlüğünden yoksun bırakılan her kişi, resmi olarak

(d) Özgürlükten yoksun bırakılan herhangi bir kişinin, sadece/(yalnızca) yasayla belirlenen koşullara tabi olmak kaydıyla, ailesiyle iletişim kurmasına ve ailesi, avukatı yahut kendisinin tercih edeceği herhangi bir başka kişi tarafından ziyaret edilmesine yahut, bu kişi bir yabancı olduğu takdirde, uygulanabilir/(yürürlükteki) uluslararası hukuk uyarınca kendi konsolosluk makamlarıyla/(yetkilileriyle) iletişim kurmasına, izin verilmesinin/(hak sahibi olmasının) güvence altına alınması;³⁵

(e) Gerektiğinde bir yargı makamının önceden vereceği izinle, yetkili ve yasal olarak izin/(yetki) verilmiş makamların yahut kuruluşların, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin alıkonuldukları yerlere girmelerinin güvence altına alınması;³⁶

---

tanınan/belirlenen bir alıkonulma yerinde tutulacaktır ve uygulanabilir iç hukuk uyarınca, gecikmeksizin yetkili bir yargısal makam önüne çıkarılacaktır” hükmü. Ayrıca “**BM/CKS/2006**” (md.17/2,c) hükmünü karşılaştırdınız, yasadışı infazlar için öngörülmuş şekliyle, “**Yasadışı İnfazların Önlenmesi İlkeleri/1989**” (İlke 6) ve ayrıca, genel olarak özgürlükten yoksun bırakılmaya uygulanacak standartlar bakımından karşılaştırdınız, 09/12/1988 tarihli “**Herhangi Biçimde Alıkonulan ya da Hapsedilen Tüm Kişilerin Korunması İçin İlkeler Manzumesi**” tüm metin ve özellikle (İlke 12) düzenlemesi.

³⁵ “**BM/CKS/2006**” (md.17/2,d) hükmünü karşılaştırdınız, “**BM/CKB/1992**” (md.10/2)’deki “Alıkonulan kişilerin aile mensuplarına, avukatına ya da ilgili kişiler tarafından aksi yönde bir istek beyan edilmiş olmadıkça bu bilgiyi edinmekte meşru bir menfaati bulunan herhangi bir başka kimseye, bu gibi/(alıkonulan) kişilerin nakledilmeleri dahil, alıkonuldukları hususu ile alıkonulma yeri ya da yerleri hakkında hemen doğru/(düzgün) bilgi verilmesi sağlanacaktır” hükmü.

³⁶ “**BM/CKS/2006**” (md.17/2,e) hükmünü karşılaştırdınız, “**BM/CKB/1992**” (md.9/2)’deki “Bu tür işlemlerde/(başvurularda), yetkili ulusal makamlar, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin alıkonuldukları her yere ve bu yerlerin her bir bölümüne ve bunların yanı sıra, bu gibi kişilerin bulunabilecekleri kanaatini/(inancını) doğuran nedenlerin olduğu herhangi bir yere gireceklerdir/(girme yetkisini haiz olacaklardır)” hükmü ile “**Ame.KCKS/1994**” (md.X)’un ikinci paragrafındaki “Bu tür usullerin ve başvuru yollarının işletilmesinde, ve uygulanabilir nitelikteki iç hukuka uygun olarak, yetkili yargısal makamlar, kişilerin alıkonuldukları tüm merkezlere ve bu merkezlerin her bir birimine, ve askeri yargı yetkisine tabi bulunan yerler dahil olmak üzere, kaybolan kişinin bulunabileceği hususunda inandırıcı bir nedenin olduğu her yere, serbestçe ve derhal girmek yetkisine sahip olacaklardır” hükmü.

(f)³⁷ Mahkemenin özgürlüğünden yoksun bırakmanın hukuka uygunluğuna ve eğer özgürlükten yoksun bırakma hukuka aykırı ise o kişinin salıverilmesine gecikmeksizin karar verebilmesi amacıyla, özgürlüğünden yoksun bırakılan herhangi bir kişinin yahut, cebri/(zorla) kaybedilme şüphesi bulunan bir vaka söz konusu olduğunda özgürlüğünden yoksun bırakılan kişi bu hakkı kullanamayacağından, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin akrabaları, bunların temsilcileri yahut bunların avukatı gibi, (vaka ekseninde) meşru yararı bulunan herhangi bir kişinin, her türlü şartta, bu hususu bir mahkeme önüne getirmeleri hakkına sahip olmalarının güvence altına alınması.³⁸

3. Her Taraf Devlet, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiler hakkında bir yahut daha fazla sayıda güncelleştirilmiş resmi tutanakların yahut kayıtların tutulmasını ve muhafazasını güvence altına alacaktır, (ve bu tutanaklar/kayıtlar) ilgili Taraf Devletin hukuku/(mevzuatı) yahut ilgili o Devletin tarafı bulunduğu konuyla alakalı herhangi bir uluslararası hukuk belgesiyle bu amaç için yetkilendirilen herhangi bir yargısal ya da diğer yetkili makama yahut kuruluşa, talepleri üzerine, derhal sağlanacaktır/(sunulacaktır).³⁹ Bu kayıtlarda yer alacak bilgi, asgari olarak aşağıdakileri içerecektir:

³⁷ “**BM/CKS/2006**” (md.17/2,f) hükmüne gönderme yapan norm için bkz., aşağıda (md.22/a).

³⁸ “**BM/CKS/2006**” (md.17/2,f) hükmünü karşılaştırdığımız, “**BM/CKB/1992**” (md.9/1)’deki “Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin nerede olduklarını ve sağlık durumlarını belirlemenin ve/veya özgürlükten yoksun bırakma emrini veren ya da yerine getiren makamın/(görevlinin) kimliğini tespit etmenin bir yolu/(yöntemi) olarak hızlı ve etkili (işleyen) bir yargı yoluna başvuru hakkı, yukarıda Madde 7’de anılanlar dahil olmak üzere, her durumdaki cebri/(zorla) kaybetmelerin önlenmesi için gereklidir” hükmü ile “**Ame.KCKS/1994**” (md.X)’un birinci paragrafının ikinci cümlesindeki “...Bu tür hallerde, zaman yitirmeksizin ve etkili şekilde işleyen yargısal usullere ve başvuru yollarına hak, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin nerede olduğunu ya da sağlık durumunu yahut özgürlükten yoksun bırakma tasarrufunun emrini veren ya da bunu gerçekleştiren görevlinin kimliğini belirlemenin yöntemlerinden birisi olarak, işler durumda bulunur olacaktır” hükmü.

³⁹ “**BM/CKS/2006**” (md.17/3)’ün birinci cümle hükmünü karşılaştırdığımız, “**BM/CKB/1992**” (md.10/3)’teki, “Her alıkoyma yerinde, özgürlüğünden yoksun bırakılan bütün kişilerin günü-gününe/(güncelleştirilen) resmi bir kayıt tutulacaktır. Buna ek olarak, her Devlet benzeri nitelikte merkezi kayıt (sistemi)

- (a) Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin kimliği;
- (b) Kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılması tarihi, zamanı ve yeri ve kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakan makamın/(yetkilinin) kimliği;
- (c) Özgürlükten yoksun bırakma emrini/(talimatını) veren makam/(yetkili) ve özgürlükten yoksun bırakmanın nedenleri;
- (d) Özgürlükten yoksun bırakmayı denetlemekten sorumlu olan makam/(yetkili);⁴⁰
- (e) Özgürlükten yoksun bırakılarak tutulma yeri, özgürlükten yoksun bırakılarak tutulma yerine kabul tarihi ve zamanı ve özgürlükten yoksun bırakarak tutma yerinden sorumlu olan makam(yetkili);
- (f) Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin sağlık durumuna ilişkin unsurlar;
- (g) Özgürlükten yoksun bırakılarak tutulma sırasında ölüm vuku bulması halinde, ölüme yol açan şartlar ve ölüm nedeni ve cesedin nerede olduğu/(nereye defnedildiği);

---

oluşturmak üzere önlemler alacaktır. Bu kayıtlarda yer alan bilgilerin, üstteki paragrafta anılan kişiler, herhangi bir yargısal ya da diğer yetkili ve bağımsız ulusal makam ve ilgili Devletin hukuku/(mevzuatı) ya da ilgili Devletin tarafı bulunduğu herhangi bir uluslararası hukuki belge çerçevesinde yetkilendirilmiş olup alıkonulan bir kişinin nerede bulunduğunu araştıran herhangi bir başka yetkili makam bakımından edinilebilir olması sağlanacaktır” hükmü ile “**Ame.KCKS/1994**” (md.XI)’in ikinci paragrafındaki “Taraflar Devletler, bu şekilde tutmakta/(alıkoymakta) oldukları kişiler hakkında güncelleştirilmiş resmi kayıtlar oluşturacak ve bunları muhafaza edeceklerdir ve, iç hukuklarına uygun olarak, alıkonulan kişilerin akrabalarının, yargıçların, avukatların, meşru bir menfaati bulunan herhangi bir kişinin ve diğer yetkililerin bu resmi kayıtlara ulaşabilmelerini/(kullanabilmelerini) temin edeceklerdir” hükmü ve yasadışı infazlar için öngörülmuş şekliyle, “**Yasadışı İnfazların Önlenmesi İlkeleri/1989**” (İlke 7) hükmü.

⁴⁰ “**BM/CKS/2006**” (md.17/3,b-d) hükümlerini karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.12/1)’deki “Her Devlet, kendi ulusal hukuku çerçevesinde, özgürlükten yoksun bırakma emri vermeye yetkili görevlileri gösteren, bu tür emirlerin verilebilecek olduğu koşulları belirleyen, ve herhangi bir alıkoyma işlemine dair bilgi vermeyi kanuni haklı neden bulunmaksızın reddeden görevliler için cezalar öngören kuralları oluşturacaktır” hükmü.

(h) Salıvermenin yahut başka bir alıkoyma yerine yapılan naklin tarihi ve zamanı ve bu nakilden sorumlu olan makam/(yetkili).

Madde 18

1. Madde 19 ve 20 hükümleri saklı kalarak, her Taraf Devlet, özgürlükten yoksun bırakılan kişinin akrabaları, bunların temsilcileri yahut bunların avukatı gibi, işbu bilgiyi edinme bakımından meşru yararı bulunan herhangi bir kişi için, asgari olarak aşağıdaki bilgiye erişmelerini güvence altına alacaktır:⁴¹

- (a) Özgürlükten yoksun bırakma emrini/(talimatını) veren makam/(yetkili);
- (b) Kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılmasının ve özgürlükten yoksun bırakma yerine kabul edilmesinin tarihi, zamanı ve yeri;
- (c) Özgürlükten yoksun bırakmayı denetlemekten sorumlu olan makam/(yetkili);
- (d) Bir başka özgürlükten yoksun bırakılarak tutulma yerine nakletme halinde bu naklin yapılacağı yer ve bu nakilden sorumlu makam dahil olmak üzere, özgürlükten yoksun bırakılarak alıkonulan kişinin nerede bulunduğu/(akıbeti);
- (e) Salıverme tarihi, zamanı ve yeri;
- (f) Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin sağlık durumuna ilişkin unsurlar;
- (g) Özgürlükten yoksun bırakılarak tutulma sırasında ölüm vuku bulması halinde, ölüme yol açan şartlar ve ölüm nedeni ve cesedin nerede olduğu/(nereye defnedildiği).

2. Gereken hallerde, bu madde paragraf (1)'de anılan kişileri ve bunların yanı sıra soruşturmaya katılan kişileri, özgürlükten yoksun bırakılan bir kişiye ilişkin araştırmanın bir sonucu olarak herhangi bir biçimdeki kötü muameleden, sindirmeden yahut cezalandırmadan korumak üzere uygun önlemler alınacaktır.⁴²

⁴¹ “**BM/CKS/2006**” (md.18) hükmüne genel ve (md.18/1) hükmüne özel gönderme yapan normlar için bkz., aşağıda (md.20/1-2).

⁴² “**BM/CKS/2006**” (md.18/2) hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.13/3) ve (md.13/5) hükümleri ile işkencenin soruşturulması özeli

Madde 19

1. Tıbbi ve genetik veriler dahil olmak üzere, bir kayıp kişi hakkında yapılan araştırma çerçevesinde toplanan ve/veya iletilen şahsi bilgiler, kayıp kişi için araştırma yapılmasından başka amaçlarla kullanılmayacaktır yahut kullanılması/(erişilmesi) için sağlanmayacaktır.⁴³ Bu durum, bir cebri/(zorla) kaybetme suçuna ilişkin ceza yargılamasında yahut giderim elde etme hakkının kullanılmasında bu tür bilginin kullanımına hanel getirmez.

2. Tıbbi ve genetik veriler dahil olmak üzere, şahsi bilginin toplanması, işlenmesi, kullanılması ve saklanması, bir bireyin insan haklarını, temel özgürlüklerini yahut kişi onurunu ihlal etmeyecektir yahut ihlal eder etkisi/(sonucu) bulunmayacaktır.

Madde 20

1. Bir kişi hukukun/(yasanın) koruması altında bulunduğu ve özgürlükten yoksun bırakma yargısal denetime tabi olduğu takdirde, madde 18’de anılan bilgilenme hakkı ancak, istisnai olarak, kesin biçimde durumun gerektirmesi ve yasayla öngörülmüş olması kaydıyla, ve bu bilginin iletilmesi kişinin mahremiyeti ya da güvenliği/(emniyeti) bakımından olumsuz bir etki doğuracak, bir ceza soruşturmasını engelleyecek olduğunda, yahut yasa uyarınca buna eşdeğer başka nedenlerle, ve uygulanabilir/(yürürlükteki) uluslararası hukukla ve işbu Sözleşmenin amaçlarıyla bağdaşır şekilde, sınırlandırılabilir/(kayıtlanabilir). Madde 18’de anılan bilgilenme hakkına getirilecek sınırlamalar hiç bir halde, madde 2’de tanımlanan

---

bağlamında “İşkencenin Soruşturulması ve Belgelenmesi İlkeleri/2000” (paragraf 3/b)’nin birinci cümle hükmü ve yasadışı infazlar için öngörülmüş şekliyle, “Yasadışı İnfazların Önlenmesi İlkeleri/1989” (İlke 15)’in birinci cümle hükmü.

⁴³ “BM/CKS/2006” (md.19/1) hükmünü karşılaştırınız, “BM/CKB/1992” (md.13/4)’deki “Böyle bir soruşturma sonucu elde edilen bulgular/(tespitler), süre giden bir ceza/(suç) soruşturmasını tehlikeye düşürecek olmadıkça, talep üzerine ilgili bütün kişilerin edinmesine/(kullanmasına) açık/(amade) kılınacaktır” hükmü.

davranışı/(edimi/eylemi) oluşturmayacak yahut madde 17, paragraf (1)'i ihlal etmeyecektir.

2. Bir kişinin özgürlükten yoksun bırakılmasının hukuka uygunluğunun incelenmesine hanel gelmeksizin, Taraf Devletler, madde 18 paragraf (1)'de anılan kişiler bakımından, madde 18 paragraf (1)'de anılan bilgiyi gecikmeksizin edinmelerinin bir aracı/(vasıtası) olarak derhal ve etkili bir yargısal hukuk yoluna hak sahibi olmalarını güvence altına alacaklardır.⁴⁴

Madde 21

Her Taraf Devlet, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin gerçekten salıverilmiş olduklarını güvenilir şekilde teyide imkan verir bir tarzda salıverilmelerini temin etmek üzere gerekli önlemleri alacaktır.⁴⁵ Her Taraf Devlet ayrıca, bu gibi kişilerin ulusal hukuk çerçevesinde tabi tutulabilecekleri herhangi bir yükümlülüğe hanel gelmeksizin, bu gibi kişilerin bedensel bütünlüğünü ve salıverilmeleri zamanında haklarını tam olarak kullanmaları yeterliğini (“*ability*”) güvence altına almak üzere de gerekli önlemleri alacaktır.

Madde 22

Madde 6 hükmüne hanel gelmeksizin/(hükmü saklı kalarak), her Taraf Devlet, aşağıdaki fiili/(tutumu) engellemek ve cezalandırmak üzere gerekli önlemleri alacaktır:

- (a) Madde 17 paragraf 2(f)'de, ve Madde 20 paragraf 2'de anılan hukuk yollarının geciktirilmesi yahut engellenmesi;
- (b) Herhangi bir kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılmasının kaydının tutulmaması, yahut resmi kayıtları tutmakla resmi

⁴⁴ “**BM/CKS/2006**” (md.20/2) hükmüne gönderme yapan norm için bkz., aşağıda (md.22/a).

⁴⁵ “**BM/CKS/2006**” (md.21) hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.11)'deki “Özgürlüğünden yoksun bırakılan bütün kişiler, gerçekten salıverilmiş olduklarının ve ayrıca, bedensel bütünlüklerinin ve haklarını tam olarak kullanma yeterliliklerinin garanti edildiği/(sağlandığı) koşullarda salıverildiklerinin güvenilir şekilde doğrulanmasına imkan veren bir tarzda salıverilmelidirler” hükmü.

olarak sorumlu görevlinin yanlış olduğunu bildiği ya da biliyor olması gereken herhangi bir bilginin kayda geçirilmemesi;

(c) Böyle bir bilgi verilmesi için aranan yasal gerekler yerine getirilmiş/(karşılınmış) olmasına rağmen, bir kişinin özgürlüğünden yoksun bırakıldığı hususunda bilgi verilmesinin reddedilmesi, yahut doğru olmayan bilginin verilmesi.⁴⁶

Madde 23

1. Her Taraf Devlet, özgürlüğünden yoksun bırakılan herhangi bir kişinin gözaltına alınmasıyla/(gözaltında tutulmasıyla) ya da gördüğü muameleyle ilgili, sivil/(mülki) ya da askeri, kolluk gücü görevlilerinin/(hukuku uygulayan görevlilerin), sağlık personelinin, kamu görevlilerinin ve diğer kişilerin, işbu Sözleşmenin ilgili hükümlerine dair gerekli eğitim ve bilgi verilmesi⁴⁷ dahil, aşağıdaki amaçları gerçekleştirmek üzere eğitime/(öğretime) tabi tutulmalarını temin edecektir:

(a) Bu gibi görevlilerin cebri/(zorla) kaybedilme fiillerine karışmalarının önlenmesi;

(b) Cebri/(zorla) kaybetme fiilleri bağlamında bunun önlenmesinin ve soruşturulmasının arz ettiği önemin vurgulanması;

---

⁴⁶ “**BM/CKS/2006**” (md.22/a-c) hükümlerini karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.12/1)’deki “Her Devlet, kendi ulusal hukuku çerçevesinde, özgürlükten yoksun bırakma emri vermeye yetkili görevlileri gösteren, bu tür emirlerin verilebilecek olduğu koşulları belirleyen, ve herhangi bir alıkoyma işlemine dair bilgi vermeyi kanuni haklı neden bulunmaksızın reddeden görevliler için cezalar öngören kuralları oluşturacaktır” hükmü.

⁴⁷ “**BM/CKS/2006**” (md.23/1)’deki “gerekli eğitim ve bilgi verilmesi” bağlamında karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.6/3)’deki “Kolluk gücü görevlilerine/(hukuku uygulayan görevlilere) verilecek eğitimde, bu Maddenin 1. ve 2. paragrafları hükümleri vurgulanacaktır” hükmü ve “**Ame.KCKS/1994**” (md.VIII)’ün ikinci paragrafındaki “Taraf Devletler, hukuku uygulayan kamu görevlilerine ya da personeline verilen eğitimin, kişilerin cebri kaybedilmesinin bir suç teşkil ettiği hususundaki gerekli eğitimde içerecek şekilde olmasını temin edeceklerdir” hükmü.

(c) Cebri/(zorla) kayıp vakalarının aydınlığa kavuşturulmasının ivedilik/(aciliyet) arz eden bir ihtiyaç/(gereklilik) olduğunun kabul/(idrak) edilmesinin temini.

2. Her Taraf Devlet, cebri/(zorla) kaybetmeyi emreden/(zaman aşımına dayanarak hükümsüz kılan) (“*prescribing*”), buna yetki/(cevaz) veren yahut cesaretlendiren/(teşvik eden) emirlerin ya da talimatların yasaklanmasını temin edecektir.⁴⁸ Her Taraf Devlet, böyle bir emre riayet etmeyi reddeden bir kişinin cezalandırılmayacağını güvence altına alacaktır.⁴⁹

3. Her Taraf Devlet, bu madde paragraf 1’de anılan ve bir cebri/(zorla) kaybetmenin vuku bulmuş ya da planlanmış olduğuna inandıracak/(kanaat getirecek) nedeni bulunan kişilerin, bu durumu amirlerine ve, gereken hallerde de, gözden geçirme ya da giderim sağlama yetkisiyle donatık uygun makamlara yahut organlara rapor etmelerini/(bildirmelerini) temin etmek üzere gerekli önlemleri alacaktır.⁵⁰

Madde 24

1. Bu Sözleşmenin amaçları bakımından, “mağdur” terimi, kayıp olan kişi ve bir cebri kaybetmenin doğrudan sonucu olarak zarardan mustarip olan herhangi bir birey anlamına gelir.

⁴⁸ “**BM/CKS/2006**” (md.23/2)’nin birinci cümle hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.12/2)’deki “Keza, her Devlet, yakalama, gözaltına alma, alıkoyma, nezaret altında tutma, nakletme ve hapsedmeden sorumlu bütün kolluk gücü/(hukuku uygulama) görevlileri, ve kuvvet ve ateşli silah kullanmaya kanunla yetkilendirilmiş diğer görevliler üzerinde, sarıh/(açık) bir hiyerarşik denetim dahil olmak üzere, sıkı/(kesin) bir denetimi/(gözetimi) temin edecektir” hükmü.

⁴⁹ “**BM/CKS/2006**” (md.23/2)’nin ikinci cümle hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.6/1)’in ikinci cümlesindeki “Böyle bir emri ya da talimatı alan her kişinin, buna uymama hakkı ve ödevi olacaktır” hükmü ile “**Ame.KCKS/1994**” (md.VIII)’ün birinci paragrafının ikinci cümlesindeki “Bu tür emirler alan tüm kişiler, bu emirere uymamak hakkına sahiptir ve uymamakla ödevlidir” hükmü.

⁵⁰ “**BM/CKS/2006**” (md.23/3) hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.13/1) hükmü.

2. Her mağdur, cebri/(zorla) kaybedilme şartlarına, soruşturmadaki ilerleme ve sonuçlarına ve kayıp kişinin akıbetine ilişkin olarak hakikati öğrenme hakkına sahiptir. Her Taraf Devlet, bu konuda uygun önlemleri alacaktır.

3. Her Taraf Devlet, kayıp kişilerin aranması, yerlerinin tespiti ve salıverilmeleri ve, ölüm halinde ise, cenazenin yerinin belirlenmesi, saygı gösterilmesi ve cenazenin teslimi/(geri verilmesi) için uygun bütün önlemleri alacaktır.

4. Her Taraf Devlet, kendi hukuk sistemi içinde cebri/(zorla) kayıp mağdurlarının giderim (“*reparation*”) ve ivedi, adil ve yeterli tazminat (“*compensation*”) alma hakkına sahip olmalarını temin edecektir.⁵¹

5. Bu madde paragraf 4’de anılan giderim alma hakkı, maddi ve manevi zararları ve, uygun olan hallerde, aşağıdakiler gibi başka biçimlerdeki giderimi kapsar:⁵²

(a) Eski hale iade (“*restitution*”);

(b) İyileştirme (“*rehabilitation*”);

(c) Onurun/(saygınlığın) ve itibarın/(şöhretin) (“*reputation*”) düzeltilmesi/(iadesi) (“*restoration*”) dahil, tatmin edilme (“*satisfaction*”);

(d) Tekerrünün olmayacağına güvence altına alınması/(garanti edilmesi).

---

⁵¹ “**BM/CKS/2006**” (md.24/4) hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.5)’teki “Uygulanabilir olan bu tür cezai yaptırımlara ek olarak, ilgili Devletin uluslararası hukuk uyarınca uluslararası sorumluluğuna halel gelmeksizin, cebri/(zorla) kaybetme eylemleri, bu eylemlerin faillerinin ve bu tür kaybetmeleri örgütleyen, onaylayan ya da bunlara hoşgörü gösteren Devletin yahut Devlet makamlarının medeni hukuk/(tazminat hukuku) çerçevesinde sorumluluğunu doğurur” hükmü.

⁵² “**BM/CKS/2006**” (md.24/5) hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.19)’daki “Cebri/(zorla) kaybetme eylemleri mağdurları ve bunların aileleri, mümkün olduğunca tam bir rehabilitasyon için (gerekli) imkanlar dahil olmak üzere, bir giderim/(telafi) elde edecekler ve yeterli tazminat alma hakkına sahip olacaklardır. Bir cebri/(zorla) kaybetme eyleminin sonucu olarak mağdurun ölmesi halinde, bakmakla yükümlü olduğu kişilerin de tazminat alma hakkı olacaktır” hükmü ve, yasadışı infazlar için öngörülmüş şekliyle, “**Yasadışı İnfazların Önlenmesi İlkeleri/1989**” (İlke 20) hükmü.

6. Kayıp kişinin akıbeti netliğe kavuşturulana dek soruşturmanın sürmesi yükümlülüğüne hanel gelmeksizin⁵³, her Taraf Devlet, akıbeti netliğe kavuşmamış kayıp kişilerin ve bunların akrabalarının, sosyal refah/(güvenlik) (“*social welfare*”), mali konular, aile hukuku ve mülkiyet hakları gibi alanlardaki yasal durumu hakkında uygun önlemleri alacaktır.

7. Her Taraf Devlet, cebri/(zorla) kaybolmaya dair şartları ve kayıp kişilerin akıbetini tespit etmeye, ve cebri/(zorla) kaybetme mağdurlarına yardım etmeye çalışan örgütleri ve dernekleri özgür biçimde kurmak ve bunlara katılmak hakkını güvence altına alacaktır.

Madde 25

1. Her Taraf Devlet, kendi ceza kanununda/(mevzuatında) aşağıdaki fiilleri önlemek ve cezalandırmak üzere gerekli önlemleri alacaktır:

(a) Cebri/(zorla) kaybetmeye maruz bırakılan çocukların; babası, annesi ya da yasal vasisi cebri/(zorla) kaybetmeye maruz bırakılan çocukların; yahut cebri/(zorla) kaybetmeye maruz bırakılan bir annenin alıkonulması (“*captivity*”) sırasında doğan çocukların, hukuka aykırı olarak alınması (“*wrongful removal*”);

(b) Yukarıda alt-paragraf (a)’da anılan çocukların gerçek/(doğru) kimliğini ortaya koyan belgelerde tahrif edilmesi, gizlenmesi/(saklanması) yahut tahrip/(yok) edilmesi.⁵⁴

2. Her Taraf Devlet, yasal usuller ve uygulanabilir/(yürürlükteki) uluslararası anlaşmalar uyarınca, bu madde paragraf 1’de anılan çocukların aranması ve kimliklerinin tespit edilmesi ve onların asıl

⁵³ “BM/CKS/2006” (md.24/6)’nın birinci cümle hükmünü karşılaştırınız, “BM/CKB/1992” (md.13/6)’daki “Yukarıda açıklanan usullere uygun bir soruşturmanın yürütülmesine, cebri/(zorla) kaybedilme mağdurunun akıbeti belirsiz/(açıklığa kavuşturulmamış) olarak kaldığı sürece devam edilmelidir” hükmü.

⁵⁴ “BM/CKS/2006” (md.25/1,a-b) hükümlerini bir bütün olarak karşılaştırınız, “BM/CKB/1992” (md.20/3)’teki “Cebri/(zorla) kaybetmeye maruz bırakılmış ebeveynlerin çocuklarının ve annelerinin cebri/(zorla) kaybedilmesi sırasında doğan çocukların kaçırılmaları, ve bunların hakiki kimliklerini ispat eden belgeleri tahrif ya da ortadan kaldırma eylemi, fevkalade/(aşırı) derecede ağır bir suç oluşturacak, (ve) buna göre cezalandırılacaktır” hükmü.

ailelerine teslim edilmeleri/(geri verilmeleri) için gerekli önlemleri alacaktır.

3. Taraf Devletler, bu madde paragraf 1’de anılan çocukların aranması, kimliklerinin ve buldukları yerin tespit edilmesi için birbirlerine yardımcı olacaklardır.⁵⁵

4. Bu madde paragraf 1’de anılan çocukların en yüksek menfaatlerinin⁵⁶, ve bu çocukların, yasa tarafından tanındığı şekliyle vatandaşlık, isim ve aile ilişkileri dahil kimliklerinin muhafaza edilmesi yahut yeniden belirlenmesi hakkının korunması ihtiyacı/(gerekliliği) dikkate alınarak, çocukları evlat edinmeye yahut başka biçimde bir yere yerleştirmeye dair bir sistemi tanıyan Taraf Devletler, evlat edinme ya da bir yere yerleştirme usulünü gözden geçirmeyi, ve uygun olan hallerde de, bir cebri/(zorla) kaybetme kaynaklı olarak gerçekleştirilen herhangi bir evlat edinme yahut bir yere yerleştirme işlemini iptal etmeyi öngören yasal usullere sahip olacaktır.⁵⁷

⁵⁵ “**BM/CKS/2006**” (md.25/2-3) hükümlerini bir bütün olarak karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.20/1)’deki “Devletler, cebri/(zorla) kaybetmeye maruz bırakılmış ebeveynlerin çocuklarının ve annelerinin cebri/(zorla) kaybedilmesi sırasında doğan çocuklarının kaçırılmalarını önleyecek ve bastıracaklar/(son verecekler), ve gayretlerini, bu durumdaki çocukların aranması ve kimliklerinin tespiti ve kendi asıl/(öz) ailelerine iade edilmeleri hususunda yoğunlaştıracaklardır” hükmü ile “**Ame.KCKS/1994**” (md.XII)’deki “Taraf Devletlerin her biri diğerine, ebeveynlerinin ya da vasilerinin cebri kaybedilmelerinin bir sonucu olarak bir başka Devlete götürülen ya da orada alıkonulan küçüklerin araştırılmasında, kimliklerinin ve buldukları yerin belirlenmesinde ve bunların geri dönmelerinin temininde, karşılıklı olarak yardımda bulunacaktır” hükmü.

⁵⁶ “**BM/CKS/2006**” (md.25/4)’te geçen geçen “çocukların en yüksek menfaatlerinin” (“*the best interests of children*”) ibaresi, bütün çocuk hakları belgelerinde özdeş bir kalıp olarak ifadesini bulan ilkedir. Bunun için bu derleme içinde çevirilerini verdiğimiz çok sayıda çocuk hakları belgelerine bkz.

⁵⁷ “**BM/CKS/2006**” (md.25/4) hükmünü karşılaştırınız, “**BM/CKB/1992**” (md.20/2)’deki “Bir önceki paragrafta anılan çocukların en yüksek menfaatlerinin korunması gereğini/(ihtiyacını) göz önünde bulundurarak, bir evlat edinme sistemi/(kurumu) tanıyan Devletlerde, bu durumdaki çocukların evlat edinilmesinin yeniden incelenmesi/(gözden geçirilmesi) ve özellikle, cebri kaybedilme nedeniyle/(olayını takiben) gerçekleşen herhangi bir evlat edinmenin iptali imkanı bulunacaktır. Ancak, yeniden inceleme/(gözden

5. Bütün vakalarda, ve bilhassa da işbu madde ile ilgili tüm hususlarda, çocuğun en yüksek menfaatleri (esas/ilkesi) en önde/(başta) gelen mülhaza olacaktır, ve kendi görüşünü oluşturma yeterliğini haiz bir çocuk, yaşına ve erişkinlik düzeyine göre gereken ağırlık verilecek/(gereğince dikkate alınacak) olan bu husustaki görüşlerini, özgür biçimde ifade etme hakkına sahip olacaktır.

Bölüm II

Madde 26

1. İşbu Sözleşme çerçevesinde öngörülen görevleri yerine getirmek üzere bir Cebri/(Zorla) Kayıplar Komitesi (“*Committee on Enforced Disappearances*”) (bundan böyle, “Komite” olarak anılacaktır) kurulacaktır. Bu Komite, kişisel sıfatlarıyla ve bağımsız ve tarafsız olarak hizmet görecektir olup, yüksek ahlaki nitelikleri haiz ve insan hakları alanında yetkinlikleri tanınmış on uzmandan oluşacaktır. Komite üyeleri, hakkaniyete uygun coğrafi dağılım esasını uyarınca Taraf Devletlerce seçileceklerdir. (Üyelerin seçiminde) Komite çalışmalarına konuyla ilgili hukuki deneyime sahip kişilerin katılımının ve (Komitede) cinsiyet bakımından dengeli temsilin yararlı olacağı esasını gereğince dikkate alınacaktır.

2. Komite üyeleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından bu amaçla toplanan ve iki yılda bir yapılacak Taraf Devletler toplantılarında, Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından aday gösterilen bir kişiler listesi içinden gizli oyla seçileceklerdir. Taraf Devletlerin üçte ikisinin toplanma yeter sayısını oluşturacağı bu toplantılarda, en yüksek oyu olan ve hazır bulunan ve oylamaya katılan Taraf Devletler temsilcilerinin mutlak çoğunluk oyunu elde eden adaylar Komiteye seçilmiş olacaktır.

3. İlk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesi tarihinden en geç altı ay sonra yapılacaktır. Her bir seçim tarihinden dört ay önce Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Taraf devletlere bir mektup/(ileti) göndererek, onları üç ay içinde adaylarını sunmaya davet edecektir. Genel Sekreter,

---

geçirme) sırasında çocuğun en yakın akrabaları tarafından rıza gösterildiği takdirde, bu tür bir evlat edinme geçerli olmaya devam etmelidir” hükmü.

bu şekilde aday gösterilen kişilerin tümünün alfabetik sıralı bir listesini, her bir adayı aday gösteren Taraf devleti de belirtmek suretiyle hazırlayacak, ve bu listeyi Taraf Devletlerin tümüne sunacaktır.

4. Komite üyeleri dört yıllık bir dönem için seçilecektir. Üyeler sadece bir kez yeniden seçilmeye ehil olacaklardır. Ancak, ilk seçimde seçilen üyelerden beşinin görev süreleri, iki yılın bitiminde sona erecektir; ilk seçimin hemen ardından anılan beş üyenin isimleri, bu madde paragraf 2’de anılan toplantının başkanı tarafından kura usulüyle belirlenecektir.⁵⁸

5. Komitenin bir üyesi öldüğü ya da istifa ettiği yahut herhangi bir başka nedenle Komitedeki görevlerini artık yerine getiremez duruma geldiği takdirde, o üyeyi aday gösteren Taraf Devlet, Taraf Devletler çoğunluğunun bunu onaylaması kaydıyla, yeri boşalan üyenin kalan görev süresi boyunca görev yapmak üzere, bu madde paragraf 1’de düzenlenen ölçütler uyarınca, kendi vatandaşları arasından bir başka adayı atayacaktır.⁵⁹ Taraf Devletlerin yarısı yahut daha fazlası önerilen atama hakkında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından bilgilendirilmelerinden itibaren altı hafta içinde olumsuz yönde yanıt vermedikleri takdirde, buna ilişkin onay verilmiş addedilecektir.

6. Komite kendi usul kurallarını hazırlayacaktır.

7. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Komitenin görevlerini etkin biçimde yerine getirmesi için gerekli araç, personel ve imkanları Komiteye sağlayacaktır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Komitenin birinci toplantısını toplayacaktır.

---

⁵⁸ “**BM/CKS/2006**” (md.26/4)’de öngörülen ve ilk seçimde seçilen ve görev süreleri iki yılın bitiminde sona erecek olan beş üyenin belirlenmesine ilişkin usulde, bu belirlemenin Taraf Devletlerce yapılacağına dikkati çekelim. Oysa BM’nin bazı sözleşmelerinde durum farklıdır. Örnek olsun, “**KKAOKS**” (md.17/5)’e göre, ilk seçimde seçilen ve görev süresi iki yılın bitiminde sona eren dokuz üyenin isimleri, bu Sözleşmeyle kurulan Komite Başkanına bırakılmıştı. Buna karşılık BM “**ÇHS**” (md.43/6)’da, ilk seçimde seçilen ve görev süreleri iki yılın bitiminde sona eren beş üyenin isimlerinin, buradaki düzenleme gibi, Taraf Devletler toplantısı Başkanınca kura yoluyla belirlenmesi usulü öngörülmüştür.

⁵⁹ “**BM/CKS/2006**” (md.26/5)’de de farklı bir düzenleme var. Örnek olsun, “**KKAOKS**” (md.17/7)’ye ve BM “**ÇHS**” (md.43/7)’ye göre, boşalan üyelik için ilgili Taraf Devletin gösterdiği yeni aday/uzman, anılan her iki Sözleşmeyle kurulan Komitelerin onaylaması koşuluyla atanabilmektedir.

8. Komite üyeleri, Birleşmiş Milletler Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar Sözleşmesinin (“*Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations*”) ilgili hükümlerinde düzenlendiği şekilde, Birleşmiş Milletlerin görevdeki uzmanları bakımından söz konusu kolaylıklara, ayrıcalıklara ve bağışıklıklara hak sahibi olacaklardır.

9. Her Taraf Devlet, Komitenin görevlerinin o Taraf Devletçe kabul edilmiş bulunduğu ölçüde, Komite ile işbirliği yapacak ve görevlerini yerine getirmelerinde Komite üyelerine yardımcı olacaktır.

Madde 27

Bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinin ardından en erken dört yıl ve en geç altı yıl içinde, Komitenin işleyişini değerlendirmek ve madde 28’den 36’ya kadar olan hükümlerde tanımlanan görevler bağlamında, bu Sözleşmenin işletilmesinin/(Sözleşmeyle öngörülen denetimin), – herhangi bir olasılığı dışlamaksızın – bir başka organa devredilmesinin uygun olup olmadığı hususunda, madde 44 paragraf 2’de düzenlenen usul uyarınca, karar vermek üzere, bir Taraf Devletler Konferansı düzenlenecektir.

Madde 28

1. Bu Sözleşmeyle tanınan yetkiler çerçevesinde Komite, Birleşmiş Milletlerin konuyla ilgili bütün organları, makamları ve uzmanlık kuruluşları ve fonlarıyla; uluslararası belgelerle kurulan andlaşma organlarıyla; Birleşmiş Milletlerin özel usulleriyle ve konuyla ilgili bölgesel hükümetler-arası örgütler yahut organlarla, ve bunların yanı sıra, cebri kaybedilmeye karşı bütün kişilerin korunmasına yönelik olarak çalışan Devletin ilgili bütün kurumları, kuruluşları yahut makamlarıyla, işbirliği yapacaktır.

2. Komite yetkilerini kullanırken/(görevlerini ifa ederken), özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin kurduğu İnsan Hakları Komitesi olmak üzere, ilgili uluslararası insan hakları belgeleri tarafından kurulan diğer andlaşma organlarıyla, bunların kendi gözlemleri/(tespitleri) ve tavsiyelerinin birbiriyle uyumlu/(tutarlı) olmasını temin etmek amacıyla, istişarede bulunacaktır.

Madde 29

1. Her Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri vasıtasıyla, bu Sözleşme çerçevesindeki yükümlülüklerine işlerlik/etkinlik kazandırmak üzere aldığı önlemler hakkında, bu Sözleşmenin ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe girmesinden sonra iki yıl içinde bir raporu Komiteye sunacaktır.⁶⁰

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu raporu Taraf Devletlerin tümüne iletacaktır.⁶¹

⁶⁰ İlginç bir ayrıntı şudur. “**BM/CKS/2006**” (md.29/1)’de yer verilen ve Taraf Devletin, Sözleşmenin kendisi bakımından yürürlüğe girmesinin ardından “iki yıl içinde Komiteye rapor sunması” şeklindeki düzenlemenin, özellikle Başlangıç Raporuna karşılık gelecek biçimde ifade edildiğine ve fakat BM’nin diğer benzeri sözleşmelerinde görülen Periyodik Rapor için bu Sözleşmede ne (md.29)’de ve ne de diğer maddelerde ayrı ve açık bir hüküm öngörülmediğine okurun dikkatini çekiyoruz. Dolayısıyla, Periyodik Rapor sunum zaman aralığını belirleme işinin, hazırlanması yetkisi Komiteye bırakılan kendi Usul Kuralları ile belirginleştirileceğini sanıyoruz. Zira, adı açıkça bu şekilde konulmasa da Başlangıç Raporunun sunulup da müteakiben Periyodik Raporların sunulmaması, “rapor usulü”nün mantığına ve yerleşik uygulamasına aykırı olduğu gibi, Periyodik Raporlar için sunum zaman aralığının, ilk rapor için öngörülenle aynı, yani iki yıl olarak uygulanması da, “rapor usulü”ne yer veren sözleşme sistemlerindeki sorunları bilenlerin gayet kolaylıkla tespit edebileceği üzere, gerçekçi de değildir. BM Sözleşmeleri arasında Periyodik Rapor sunum aralığının 2 yıl olarak öngörüldüğü tek istisnai düzenlemenin **IAOKS** sisteminde geçerli olduğunu; BM’nin diğer sözleşmelerinde bu zaman aralığının 4 yıl (**MSHS**, **KKAOKS** ve **İKS**) yahut 5 yıl (**ESKHS** ile **ÇHS**) olarak düzenlendiğini de buraya ekleyelim.

Öte yanda, Başlangıç Raporunun sunulması zamanı bakımından da “**BM/CKS/2006**” (md.29/1) hükmü görece farklılık arz ediyor. Zira BM’nin diğer sözleşmeleri arasında sadece **ESKHS** ile **ÇHS** sistemlerinde Başlangıç Raporunun, ilgili Taraf Devlet bakımından Sözleşmenin yürürlüğe girmesini takiben 2 yıl içinde sunulması öngörülmüştür. Buna karşılık, **IAOKS**, **MSHS**, **KKAOKS** ve **İKS** sistemlerinde Başlangıç Raporunun, ilgili Taraf Devlet bakımından Sözleşmenin yürürlüğe girmesini takiben 1 yıl içinde sunulması yönünde düzenleme bulunmaktadır.

⁶¹ “**BM/CKS/2006**” (md.29/2) düzenlemesi de bütünüyle yeni yahut ayrık bir hükümdür. Zira BM’nin diğer sözleşmelerinde, Taraf Devletlerin raporları doğrudan ve sadece ilgili Sözleşme organına sunulmaktadır ve BM Genel Sekreterinin bu raporları diğer tüm Taraf Devletlerin kullanımına sunması gibi spesifik bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte o Sözleşmelerde,

3. Her rapor, bu hususta uygun gördüğü yorumlarda, tespitlerde ya da tavsiyelerde bulunacak olan Komite tarafından incelenecektir. Söz konusu yorumlar, tespitler ya da tavsiyeler, kendi inisiyatifiyle ya da Komitenin talebi üzerine bunlara yanıt verebilecek olan ilgili Taraf Devlete iletilecektir.

4. Komite, Taraf Devletlerden bu Sözleşmenin uygulanmasına dair ek bilgi sunması talebinde de bulunabilir.

Madde 30

1. Bir kayıp kişinin aranması ve bulunmasına dair bir talep, cebren/(zorla) kaybedilen kişinin akrabaları yahut bunların yasal temsilcileri, bunların avukatı yahut bunların yetki verdiği herhangi bir kişi tarafından ve ayrıca meşru bir menfaati bulunan herhangi bir kişi tarafından, ivedilik arz eden bir mesele olarak, Komiteye sunulabilir.

2. Komite, bu madde paragraf 1 uyarınca sunulan acil eyleme geçilmesine dair bir talebin:

(a) Açıkça temelsiz olmadığını;

(b) Bu tür taleplerde bulunma hakkının bir kötüye kullanımını oluşturmadığını;

(c) Böyle bir imkanın mevcut bulunduğu hallerde soruşturma yapmakla yetkilendirilmiş makamlara sunulmuş olması gibi, ilgili Taraf Devletin yetkili organlarına usulüne uygun biçimde hali hazırda sunulmuş olduğunu;

(d) İşbu Sözleşmen hükümleriyle bağdaşmaz olmadığını; ve

(e) Aynı meselenin, aynı nitelikteki bir başka uluslararası soruşturma yahut çözüme kavuşturma usulü çerçevesinde incelenmekte bulunmadığını, tespit ettiği/(düşündüğü) takdirde;

ilgili Taraf Devletten, Komite tarafından belirlenecek bir zaman sınırı içinde, aranan kişilerin durumu hakkında kendisine bilgi sunmasını talep edecektir.

---

ilgili Komitelerin Taraf Devlet raporlarını bir biçimde ve bilhassa da Yıllık Faaliyet Raporlarının bir parçası yahut uzantısı olarak alenileştirdiklerini biliyoruz. Ancak bu, başka bir durumdur. Zira burada, BM Genel Sekreterine yüklenen spesifik bir görevle karşılaşmaktayız.

3. Bu madde paragraf 2 uyarınca ilgili Taraf Devletçe sağlanan bilgi ışığında Komite, bu Sözleşme uyarınca ilgili kişinin yerini tespit etmek ve bu kişiyi korumak ve durumun ivediliği göz önünde tutularak alınmış olan önlemler hakkında, belirlenen bir zaman sınırı içinde Komiteyi bilgilendirmek üzere, geçici önlemler dahil,⁶² gerekli tüm önlemleri alması hususunda bu Taraf Devletten bir talepte bulunması da dahil olarak, söz konusu Taraf Devlete tavsiyelerini iletebilir. Komite, kendisinin tavsiyeleri ve Komitece kullanılabilir aşamaya gelmesine göre söz konusu Devlet tarafından Komiteye sağlanan bilgi hakkında, acil eylem talebinde bulunan kişiyi bilgilendirecektir.

4. Komite, aranan kişinin akıbeti belirsizliğini devam ettirdiği sürece, ilgili Taraf Devlet ile çalışmaya yönelik gayretlerini sürdürecektir. Talepte bulunan kişinin bilgilendirilmesi sürdürülecektir.

Madde 31

1. Bir Taraf Devlet bu Sözleşmeyi onaylama zamanında yahut bunun ardından herhangi bir zamanda, bu Sözleşme hükümlerinin söz konusu Taraf Devletçe bir ihlalinin mağdurları olduklarını iddia eden ve o Devletin yargı yetkisine tabi bireylerden gelen yahut bu bireyler namına sunulan başvuruları Komitenin alması ve incelemesi yetkisini tanıdığını beyan edebilir. Komite, böyle bir beyanda bulunmamış olan bir Taraf Devlete ilişkin/(yönelik) herhangi bir başvuruyu kabul etmeyecektir.

2. Komite, aşağıdaki hallerde bir başvuruyu kabul edilemez sayacaktır:

(a) Başvuru isimsiz ise;

(b) Başvuru, bu tür başvurularda bulunma hakkının bir kötüye kullanımını oluşturuyor ise yahut işbu Sözleşme hükümleriyle bağdaşmaz ise;

(c) Aynı mesele, aynı nitelikteki bir başka uluslararası soruşturma yahut çözüme kavuşturma usulü çerçevesinde incelenmekte/(incelenmiş) ise; yahut

(d) Etkili bütün elverişli iç hukuk yolları tüketilmemiş ise. Bu kural, hukuk yollarının uygulanması makul olmayan derecede geciktiği/(uzadığı) takdirde uygulanmayacaktır.

---

⁶² “BM/CKS/2006” (md.30/3)’de gönderme yapılan “geçici önleme” ilişkin genel yetki veren hüküm için bkz., aşağıda (md.31/4) hükmü.

3. Komite bir başvurunun bu madde paragraf 2’de düzenlenen gerekleri karşıladığını düşündüğü takdirde, bu başvuruyu, Komite tarafından belirlenen zaman sınırı içinde gözlemlerini/(tespitlerini) ve yorumlarını sunmasını talep ederek, ilgili Taraf Devlete iletacaktır.

4. Başvurunun alınmasından sonra herhangi bir zamanda ve (fakat) başvurunun esas hakkında bir karara varılmadan önce, Komite, Taraf Devletin ileri sürülen ihlal mağdurlarının telafisi olanaksız zarar görmesini engellemek üzere gerekebilecek türdeki geçici önlemleri alması konulu bir talebi, ivedilikle değerlendirmesi için ilgili Taraf Devlete iletir. Komitenin bu husustaki takdir yetkisini kullanması, başvurunun kabul edilebilirliği yahut esas hakkında bir belirlemede bulunduğuna işaret/(delalet) etmez.⁶³

5. Komite, bu madde çerçevesinde başvuruları incelerken kapalı toplantılar yapacaktır. Komite, bir başvurunun sahibini, ilgili Taraf Devletçe sağlanan yanıtlar hakkında bilgilendirecektir. Komite usulü sona erdirmeye kararı verdiğinde, görüşlerini Taraf Devlete ve başvuru sahibine gönderecektir.

Madde 32

Bu Sözleşmeye Taraf bir Devlet herhangi bir zamanda/(her zaman), Komitenin, bir Taraf Devletten gelen ve bir başka Taraf Devletin bu Sözleşme çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmediğini iddialarını içeren başvuruları alması ve incelemesi yetkisini tanıdığını beyan edebilir. Komite, böyle bir beyanda bulunmamış bir Taraf Devlete ilişkin/(yönelik) başvuruları almayacağı gibi, böyle bir beyanda bulunmamış bir Taraf Devletten gelen başvuruları da almayacaktır.

⁶³ “**BM/CKS/2006**” (md.31/4)’de düzenlenen “geçici önlemlere” dair hükmün İngilizce metni şöyledir: “Article 31 – (...) 4. At any time after the receipt of a communication and before a determination on the merits has been reached, the Committee may transmit to the State Party concerned for its urgent consideration a request that the State Party will take such interim measures as may be necessary to avoid possible irreparable damage to the victims of the alleged violation. Where the Committee exercises its discretion, this does not imply a determination on admissibility or on the merits of the communication.” Öte yanda, “geçici önlem” unsuruna ayrıca “**BM/CKS/2006**” (md.30/3)’de yer verildiğini yeniden hatırlatalım.

Madde 33

1. Komite, bir Taraf Devletin bu Sözleşme hükümlerini ciddi/(ağır) biçimde ihlal ettiğini (“*seriously violating*”) gösterir güvenilir bilgi aldığı takdirde, ilgili Taraf Devletle istişarede bulunduktan sonra, bir ya da daha fazla sayıda üyesinin bir ziyaret gerçekleştirmesi ve gecikmeksizin bu konuda rapor hazırlaması talebinde bulunabilir.
2. Komite, ziyaretin amacını ve heyetin kompozisyonunu da belirterek, böyle bir ziyaret düzenleme niyetinde olduğunu yazılı olarak ilgili Taraf Devlete bildirecektir. Bu Taraf Devlet, makul süre içinde Komiteye cevap verecektir.
3. Taraf Devletçe sunulan sağlam gerekçeli bir talep üzerine Komite, söz konusu ziyareti ertelemeye yahut iptal etmeye karar verebilir.
4. Taraf Devlet bu ziyarete mutabık kaldığı takdirde, Komite ve ilgili Taraf Devlet ziyaretin yürütüm şartlarını belirlemek üzere birlikte çalışacaktır ve Taraf Devlet, söz konusu ziyaretin başarıyla sonuçlanması için ihtiyaç duyulan/(gerekten) bütün kolaylıkları Komiteye sağlayacaktır.
5. Ziyaretin ardından Komite gözlemlerini/(tespitlerini) ve tavsiyelerini ilgili Taraf Devlete gönderecektir.

Madde 34

Komite, bir Taraf Devletin yargı yetkisi altındaki ülkede/(toprakta) cebri/(zorla) kaybetmenin yaygın yahut sistemli olarak/(temelde) uygulamakta olduğuna dair sağlam temelli belirtileri/(göstergeleri) ortaya koyan bilgiyi aldığı/(edindiği) takdirde, bu durum hakkında tüm bilgiyi ilgili Taraf Devletten talep ettikten sonra, söz konusu meseleyi acilen, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri vasıtasıyla, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun dikkatine sunacaktır.⁶⁴

---

⁶⁴ “**BM/CKS/2006**” (md.34) hükmüne okurun dikkatini özellikle çekiyoruz. Çünkü, Komitenin yaygın ve sistemli cebri kayıp uygulamasına dair bilgi edinmesi üzerine doğrudan BM Genel Kurulunu bilgilendirerek bu organı devreye sokmasını öngören bu usul, BM’in diğer insan hakları sözleşmelerinde rastlanmayan türde yeni bir düzenlemedir. Bu tür bir patolojinin Sözleşme organı tarafından doğrudan BM Genel Kurulu önüne götürülmesinin, sorunun halli bakımından ne denli etkili yahut caydırıcı bir önlem olabileceği meselesi de, başlı başına üzerinde durulması ve analiz edilmesi gereken bir konu olarak

Madde 35

1. Komite, münhasıran/(sadece) bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra başlamış olan (“*commenced*”) cebri/(zorla) kaybetme fiilleri bağlamında/(bakımından) yetkili olacaktır.

2. Bir Devlet işbu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra bu Sözleşmenin bir tarafı haline geldiği takdirde, o Devletin Komite karşısındaki yükümlülükleri sadece, bu Sözleşmenin ilgili Devlet bakımından yürürlüğe girmesinden sonra başlamış olan cebri/(zorla) kaybetme fiillerine ilişkin olacaktır.

Madde 36

1. Komite, bu Sözleşme çerçevesindeki faaliyetleri hakkında bir yıllık raporu Taraf Devletlere ve Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunacaktır.

---

gözükmektedir. Dikkat edelim ki, anılan organ BM Genel Kuruludur; örnek olsun, BM Güvenlik Konseyi değil. Şüphesiz, BM Genel Kurulu tüm Devletlerin/Hükümetlerin temsil edildiği bir küresel/(global) platform; özellikle de siyasi platform olması yönüyle belirginleşen bir organdır ve dolayısıyla da bu tür uygulama yapacak olası bir Devletin bu platformda, diyelim ki, kınanması şeklindeki bir kararla sonuçlanacak bir tasarrufu göz ardı etmeyeceği öngörülebilir. Ancak, BM Genel Kurulunun belirttiğimiz türde olası siyasi kınama kararının yine olası caydırıcı etkisinden ziyade, şu ihtimali göz önünde tutmanın daha isabetli olduğu kanısındayız. Buna göre, söz konusu usul işleterek BM Genel Kurulunun bir karar vermesi halinde, hükümetler ve dünya kamuoyu kaynaklı siyasi baskıların yanı sıra, hukuki açıdan bakıldığında, bu Sözleşmeden bağımsız başka sözleşmeler mekanizmalarının, örnek olsun Uluslararası Ceza Mahkemesinin, söz konusu tasarruflarla bağlantılı olarak harekete geçirilebilmesi ihtimali, yukarıda metnini verdiğimiz “**BM/CKS/2006**” (md.34) hükmünden asıl umulabilecek yararı ve etkinleşme yönünü açıklayabilir. Başka deyişle, BM Genel Kurulunun olası kararının kendisinden çok, böyle bir kararın muhtemel sonuçları ya da yansımaları vasıtasıyla bu Sözleşme (md.34) düzenlemesi işlevselleşebilir. Zaman, bu düzenlemenin anlamlı olup olmayacağını test etme fırsatını verecektir. Ancak “**BM/CKS/2006**” (md.34) hükmünün ayrıksı, mutad olmayan ve hatta *sui generis* yeni bir düzenleme olduğunu yinelemekte yarar var.

2. Bir Taraf Devlet hakkındaki bir gözlemin/(tespitin) yıllık rapor içinde yayınlanmasından önce, ilgili Taraf Devlet bu hususta önceden bilgilendirilecektir ve cevap vermesi için makul bir süre verilecektir. Bu Taraf Devlet, kendi yorumlarının yahut gözlemlerinin/(tespitlerinin) söz konusu rapor/(Komitenin yıllık raporu) içinde yayınlanmasını talep edebilir.

Bölüm III

Madde 37

Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, cebri/(zorla) kaybetmeye karşı tüm kişileri daha fazla/(kapsamlı) koruyan ve:

- (a) Bir Taraf Devletin mevzuatında/(hukukunda);
- (b) O Devlet bakımından yürürlükte bulunan uluslararası hukukta,⁶⁵

yer alan herhangi bir hüküm üzerinde etki doğuracaktır.

Madde 38

1. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Üyesi tüm Devletler tarafından imzalanmaya açıktır.

2. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Üyesi tüm Devletler tarafından onaylanmaya tabidir. Onay belgeleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilecektir.

3. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Üyesi tüm Devletlerin katılmasına açıktır. Katılma, katılıma dair bir belgenin Genel Sekretere depo edilmesiyle işlerlik/(yürürlük) kazanacaktır.

---

⁶⁵ “**BM/CKS/2006**” (md.37/b) hükmünü karşılaştırdığımız, “**BM/CKB/1992**” (md.21)’deki “İşbu Bildirinin hükümleri, Evrensel İnsan Hakları Bildirisinde ya da herhangi bir başka uluslararası belgede yer alan hükümlere hanel getirmez, ve bu hükümlerin herhangi birini kayıtlar/(kısıtlar) ya da bunlardan sapmaya yol açar şekilde yorumlanmayacaktır” hükmü ve “**Ame.KCKS/1994**” (md.XV)’in birinci paragrafındaki “Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, Taraflar arasında imzalanmış iki ya da çok taraflı anlaşmaları ya da diğer anlaşmaları sınırlandırır olarak yorumlanmayacaktır” hükmü.

Madde 39

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilmesi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin depo edilmesinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayan yahut katılan her bir Devlet bakımından bu Sözleşme, o Devletin onay ya da katılma belgesini depo etmesi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 40

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Birleşmiş Milletlere Üye bütün Devletlere ve bu Sözleşmeyi onaylamış ya da katılmış olan bütün Devletlere, aşağıdaki işlemlerin bildirimini yapacaktır:

- (a) Madde 38 çerçevesindeki imzalar, onaylamalar ve katılmalar;
- (b) Madde 39 çerçevesinde bu Sözleşmenin yürürlüğe girme tarihi.

Madde 41

Bu Sözleşmenin hükümleri, herhangi bir sınırlama ya da istisna olmaksızın federal Devletlerin her tarafında/(bütün bölgelerinde) uygulanacaktır.

Madde 42

1. İki ya da daha çok Taraf Devlet arasında bu Sözleşmenin yorumlanması ya da uygulanmasına ilişkin olup müzakereler yoluyla yahut bu konuda işbu Sözleşmede açıkça öngörülen usullerle çözüme kavuşturulamayan herhangi bir uyuşmazlık, bu taraflardan birinin talebi üzerine, hakeme sunulacaktır. Hakeme sunulması talebi tarihinden itibaren altı hafta içinde Taraflar bu hakemliğin kuruluşu/(düzenlenmesi) hususunda bir mutabakata varamazlar ise, bu Taraflardan herhangi biri, Divan Statüsüne uygun şekilde talepte bulunmak suretiyle bu uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı önüne götürebilir.

2. Bir Devlet, bu Sözleşmeyi imzalama yahut onaylama zamanında yahut bu Sözleşmeye katılırken, bu madde paragraf 1 hükmü ile kendisinin bağlı olmadığı beyanında bulunabilir. Diğer Taraf devletler, böyle bir beyanda bulunmuş herhangi bir Taraf Devlet karşısında bu madde paragraf 1 hükmü ile bağlı olmayacaklardır.

3. Bu madde paragraf 2 uyarınca bir beyanda bulunmuş olan herhangi bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirimde bulunmak suretiyle, bu beyanı her zaman geri alabilir/(çekebilir).

Madde 43

Bu Sözleşme, dördü de 12 Ağustos 1949 tarihli olan Cenevre Sözleşmelerinin ve (anılan) Cenevre Sözleşmelerinin her ikisi de 8 Haziran 1977 tarihli olan Ek Protokollerinin Yüksek Sözleşmeci Taraflarınca üstlenilen yükümlülükler dahil olmak üzere uluslararası insancıl hukuk hükümlerine, yahut herhangi bir Taraf Devletin, uluslararası insancıl hukukun kapsamadığı durumlarda kişilerin alıkonulma yerlerini ziyaret etmesi için Uluslararası Kızıl Haç Komitesini yetkilendirmesi imkanını kullanmasına, hanel getirmez.⁶⁶

Madde 44

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet, bir değişiklik teklifinde bulunabilir ve bu teklifi Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine verebilir. Genel Sekreter bunun üzerine, değişiklik teklifini, teklifin değerlendirilmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler konferansı toplanmasını isteyip istemedikleri hususunu belirtmelerine dair bir taleple birlikte, Taraf Devletlere iletacaktır. Bu tür bir ileti tarihinden itibaren dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri böyle

---

⁶⁶ “BM/CKS/2006” (md.43) hükmünü karşılaştırınız, “Ame.KCKS/1994” (md.XV)’in ikinci paragrafındaki “Bu Sözleşme, savaş zamanında savaş esirlerinin ve sivillerin, hasta ve kazazede silahlı kuvvetler mensuplarının korunmasına ilişkin 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve onun Protokolü ile düzenlenen uluslararası silahlı uyuşmazlık hallerine uygulanmayacaktır” hükmü. Fark edileceği üzere 1994 tarihli Amerikan Sözleşmesi 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinden sadece biri ile onun Protokolünü zikrederken, 2006 tarihli BM Sözleşmesi Cenevre Sözleşmelerinin tümünü ve her iki Protokolü de belirtmektedir.

bir konferansın toplanmasından yana olduklarını belirtmeleri halinde, Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler himayesinde bu konferansı toplayacaktır.

2. Bu konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edilen herhangi bir değişiklik, kabul edilmesi için Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından bütün Taraf Devletlere sunulacaktır.

3. Bu madde paragraf 1 uyarınca kabul edilen bir değişiklik, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte ikisi kendi anayasal usullerine göre bunu kabul ettikleri tarihte yürürlüğe girecektir.

4. Değişiklikler yürürlüğe girdiği zaman, bunlar, değişiklikleri kabul etmiş olan Taraf Devletler bakımından bağlayıcı olacaktır; diğer Taraf Devletler (ise), bu Sözleşmenin hükümleri ve kabul etmiş buldukları herhangi bir daha önceki değişiklik ile bağlı kalmaya devam ederler.

Madde 45

1. Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri eşit ölçüde geçerli olan bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilecektir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözleşmenin onaylı kopyalarını madde 38'de anılan bütün Devletlere iletacaktır.